

Ferenc Ferdinánd⁶⁶ haragja Conrad von Hötzendorf tábornokot, Höfert és Vorlíček főhadbírókat sem kímélte, vagyis a négy öngyilkossági parancsot adott, alkalmas azonban gyónásra és a halotti szentségek felvételére nem, valamint különesküti tett, hogy ő, a trónörökös, valahogy meg ne tudja a dolgot. Igen, és még azt merészték javasolni neki, hogy vegyen részt Redl ezredes temetés-szertartásán!

De még a dolog titokban tartására sem voltak képesek. Másfél nap múlva mindenki tudott az egész világról.

Az egész világ tudta, méghozzá azért, mert egy hátvéd, egy futballista nem jelent meg a mérkőzésen, a másodosztályú Union Hohenbrunn elleni osztályozón.

Tandori Dezső fordítása

A Redl-ügy

A világháború kitörését megelőző évben a magyar hadtest vezérkari főnökének, Alfred Redl ezredesnek parancsra történt öngyilkossága, valamint a rövidesen köztudomásúvá vált tény, hogy az ezredes kémtevékenységet folytatott, példátlan feltűnést keltett, ami pontosan a feszült európai helyzettel, bűntügyi szempontból pedig a tettes rangjával és hatással volt magyarázható. Egymást követték a híresztelések, interpellációk, vádaskodások, gyanúsítások és találgatások egészen 1914-ig, mikor is az osztrák–magyar hadsereg felvonulása mind Oroszországban, mind pedig Szerbiában végképp kudarcba fulladt.

Az önkéntes halálra szóló parancs azt célozta, hogy a legnagyobb csendben el legyen süllyesztve ez a szörnyű esetet; a híresztelések után is – amikor ez a terv már nyilvánvalóan bizonyult – az illetékesek nem merték sem árulni el arról, milyen nagyhatásúak lettek volna a vezérkari ezredes, Alfred Redl, hová juttatta el a katonai okmányokat, mennyi pénzt kapott értük és végül

is ki eszelte ki azt az iszonyatos ötletet, hogy egy embernek parancsot lehet adni az öngyilkosságra, ki ügyelt fel ennek a harakirinnek a végrehajtására, és hogyan reagált erre az esetre az udvar és a hadsereg. Egyébként magával a bűntett felfedezésével és a tettes leleplezésével kapcsolatban is csak egymásnak ellentmondó vagy pedig a valóságot elkendőző hivatott beállítások váltak ismeretessé.

A Nyilvántartási Iroda akkori főnökét, August Urbanski von Ostromieczet sokat emlegették ezzel az ügyvel kapcsolatban. Mikor aztán egy évvel a Redl-estet leleplezés után a sajtót bejárta a hír, hogy Urbanski tábornokot tartalékba helyezték, érthető volt, hogy ilyenformán legalábbis a Nyilvántartási Iroda mulasztására kellett gondolni Urbanski altábornagy Grazban lakik felesége nagyanyjánál, egy Reinighausné nevű hölgynél – ennek a fia volt Conrad von Hötzingert tábornagy későbbi feleségének első férje, itt sikerült rávennem a Vezérkar Nyilvántartási Irodájának főnökét, hogy feljegyzései alapján hiteles leírást adjon a felderítetlenül maradt Redl-ügyről. A tábornok eleget tett kérésemnek, de csak azért, hogy elnémítsa mindazokat a híreszteléseket, amelyek a Nyilvántartási Irodát összefüggésbe hozták a Redl-esttel kapcsolatban. További anyaghoz beszélgetésekből, hivatalos iratokból és olyan hivatalnokok kijelentéseiből jutottam, akik akkor vezető katonai vagy rendőri állásokban voltak: Urbanski közléseim kívül az alábbi ismertetésnek több

között dr. Novák, a csehszlovák belügyminisztérium jelenlegi osztályfőnöke, dr. Vorlíček, a csehszlovák hadsereg ez idő szerinti helyettes vezérhadbírója, W. Haberditz, a csehszlovák magyar hadsereg vezérőrnagy, dr. Seeliger ezredes, dr. Hans Seliger kiérdekesített hadbíró és Adalbert Sternberg gróf, a csehszlovák parlamenti képviselő kijelentései is alapjául szolgáltak.

A lappangó háborús veszélyre való tekintettel, amelyben Bosznia-Hercegovina annak idején óta Ausztria-Magyarország forgott, Urbanski, aki 1908-ban vette át a vezérkar nyilvántartási Irodáját, kénytelen volt a hírszerző osztály kiépítésére törekedni. Először a Giesl tábornok alatt az akkor még őrnagy Alfred Redl vezette a hírszerző osztály, majd az őt követve Ausztria-Magyarországra teljes „aktív és passzív kémkedési hálózatot”, vagyis a külföldi hadügyek kikémlelése és a belső hadügyek kikémlelése érdekében az idegen kémkedés elhárításának megszervezése. Kriminálisztikai vonatkozásban az irodát korszerűen szervezték meg. Minden titkos látogatót tudtán kívül oldalról a stóbról is lefényképeztek, ugyanis két festménybe nyílásokat vágtak a szomszéd szobából kezelhető fényképezőgépek lencsei számára. Hasonlóképpen észrevétlenül ujjlenyomatot lehetett venni minden jelenlevő személyről. A tiszt, például, telefonált és a látogató úrnak vagy hölgynek egy doboz cigarettát vagy cukorkásdobozt nyújtott oda fél kézzel, ezek azonban szabad szemmel nem lát-

ható „selyemporral” voltak behintve. Hasonlóképpen preparálták az öngyújtót és a hamutartót is, amelyeket a dohányos ember kénytelen volt maga mellé húzni az asztalon. Ha a látogató a cukorkát és a cigarettát is visszautasította, akkor a jelenlévő vezeték tiszt kihívatta magát a szobából: ez esetben a kémkedésre beállított látogató biztosan követte az asztalra kikészített *Tiitkos! Csak szigorúan bizalmas betekintésre!* feliratú aktát. Ezt az okmányt is „selyemporral” hintették be jóelőre.

Egy házipatikára emlékeztető faliszekrénykébe hangerősítő cső volt beépítve, mely a szomszéd szobában ülő gyorsírónak lehallgatókészülékül is szolgált, de mozgásba hozhatta azt a fémtűt is, mely a beszélgetést hitelesen bevéste egy gramofonlemezre. Bármilyen titkos könyvet vagy dossziét rövid pár pillanat alatt szét tudtak szedni, a falra vetíteni, oldalanként lefényképezni és újra bekötni, úgy hogy a legrövidebb időn belül újra ott lehetett, ahonnan „kölcsönvették”, mintha hozzá sem nyúltak volna. Albumaik és kartotékjaik voltak fényképekkel, íráspróbákkal és irógépbetűmintákkal Európa összes kémgyanús személyeiről, különösen a brüsszeli, zürichi és lausanne-i kémközpontokból.

1900-tól 1905-ig Alfred Redl vezérkari tisz minden kémkedési perben szakértőként szerepelt Bécsben. Könyörtelen volt: nem engedte meg, hogy enyhítő körülmények érvényesüljenek, s a törvényben előírt büntetés máskor

ellen
személt követelte. 1902-ben energikus fellépéssel éppen ő érte el, hogy Alexander von Redl volt osztrák–magyar tisztet négy és fél évnyi fegyházra, Paul Barstmann nemzeti kényszerítő és Pietro Contin olasz mérnököt négy-nyolc évi fegyházra ítélték. Mikor Redl ben Redl a stanslaui hadkiegészítő kényszerítő kémkedésért letartóztatott parancsnokként von Wienchowski őrnagynál házkutatást tartott, kedveskedéssel beszélgetésbe ugrott vele a percekkel előbb letartóztatott Redl hat éves gyermekét, és sikerült tőle ilyen meg tudnia, hol tartja elrejtve apukája a titkos levelezését. Redl érzéketlenségére jellemző ezekből az évekből egy bécsi eset. Egy fiatalos nevű ember egy vár tervrajzát ábrázolva rajzot adott át egy fényképezőnek, hogy készítsen róla felvételt. Az esetet jelentették a vezérkari főosztásnak, s amikor Jonasch eljött a képet letartóztatották. Ez az ember előzőleg már három évet töltött börtönben különféle csalásokért. Letartóztatásakor beismerte, hogy a képet mint Trient várának a tervét akarta adni külföldön. Valójában azonban egy közzétett *Modern vár vázlatáról* van szó, melyet egy, az erődítményekről szóló, s bár nem beszerezhető könyvből vett ki és egy festéssel lerajzoltatott. Amikor ez az állítás igazságot bizonyult, a rendőrség szabadlábra akart helyezni Jonascht. Redl azonban – kinek véleményét minden kémkedési ügyben előbb kellett kérni – tiltakozott ellene, és ragaszkodott hozzá, hogy Jonascht adják át a bün-

tetőtörvényszéknek. „Ugyan kérem, mit árt neki, ha leül néhány heti vizsgálati fogságot? És számunkra mindenképpen jobb, ha sok kémkedési esetre mutathatunk rá...” Jónaschnak valóban öt hónapot kellett a „szürke házban” töltenie, míg végül elejtették ellene a vádat.

Talán Redl ilyesfajta taktikája eredményezte, hogy a kémelhárítást még erősebben szervezték meg, még annál is erősebben, ahogyan maga Redl is sejtette. Őt ugyanis rövidesen alezrederesi rangban csapatszolgálatra vezényelték, amint azt a vezérkari tisztokra léptetését szabályozó előírás tisztázta előzőleg. Egy évvel ezután Giesl tábornok, aki mint a VIII. hadtest parancsnoka Prága helyőrségének is az élén állt, kérte, hogy egykori kémelhárítási szakelőadóját, Redlt újra osszák be melléje. Mind a tizenöt osztrák–magyar hadtestparancsnokság mellett ugyanis magyar hadosztályt is rendszeresítettek, melynek vezetője a *vezérkari főnök* címet viselte, míg az egész osztrák–magyar vezérkar parancsnokát a *Cs. Kir. Vezérkar Főnöke* cím illette meg.

A birodalmi fővárosban teljesített hosszú, éves szolgálatát után tehát Redlt most ezredesi rangban és vezérkari főnöki beosztásban Prágába helyezték. Szükség volt itt erre a sok földalatti kapcsolattal rendelkező emberre. A bécsi centralizmus ellen irányuló cseh államjognak itt sok ezer híve volt. A nemzeti szocialisták⁶⁷ ellen indított antimilitarista per bebizonyította, mennyire elszántan dolgozott

a hatalmas párt a hadsereg ellen. A cseh pánszlávok vezetői hivatalosan érintkeztek az orosz, a szerb és a bolgár kormányal. A szlovákok kongresszusára, az elfjövendő cseh hadsereg e nyilvánvaló seregszemléjére vendégséget jelentettek be magukat a szláv államok nagyvezérkarai. Csaknem naponként koboztak el egy-egy cseh vidéki lapot, mert eseteket írtak a Ferenc Ferdinánd főherceg konopistéri birtokán folyó rablógazdálkodásról és az emberekkel szembeni bánásmódról. „El Bécs-től!” – így hangzott a nyílt jelszó, s mögötte dinamasztiaellenes érzelmek húzódtak meg a „házaárulással” egyetemben.

Miközben tehát Redlnek Prágában katonai besüggőhálózatot kellett szerveznie, Bécsben tökéletesítették a kémkedés leküzdésére szolgáló saját rendszabályait. Így például a Nyilvántartási Iroda a fenyegető háborús helyzetre való tekintettel via facti felfüggesztette az utkotmányt, amely szavatolja a levéltitkot, a felügyelet alatt tartotta a postát: egy lezárt titkos helyiségben naponta mintegy ezer levelet bontottak fel, s ha a levél tartalma gyanús volt, nyomozást indítottak. Maguk a hivatalnokok, akik ezt a törvénytelen levélcenzúrát végezték, nem is sejtették, hogy a hadsereg megbízásából cselekszenek; azt hitték, hivatali ténykedésük egészen különleges vámkihatások és csempészek meghűsítésára szolgál mindennekelőtt. A magánlevelezésnek e *fekete kabinet* általi ellenőrzéséről – melyet csak akkor léptettek életbe, mikor Redlt szolgálatá-

telre már Prágába vezényelték – ő ugyanúgy nem tudott, mint bárki más Ausztriában a háború előtt. Az ellenséges kémkedés ellen elhárító rendszabályok ilyen gátírástalan kinyilvánításai között a hazafelépítési munkák száma nyugtalanító méreteket öltött. Visszahívták az orosz katonai attasét, egy Marcsenko nevű ezredest, s hasonlóképp utódját is. Az elsőt akkor, amikor az őt egy udvari báli alkalmával sértő módon mellőző Ferenc József császár személyes viselkedéséből tudomást szerzett arról, hogy titkos tevékenységét felfedték.

1913 tavaszán két gyanús levelet bontottak fel, amely a bécsi főpostára *Opernball 13* jellegű *poste restante* érkezett Eydtkuhnentől, és minden kísérőzöveg nélkül, pénzt tartalmazott osztrák bankjegyekben: az első hat ezer koronát, a második nyolcezeret. Semmi képp sem volt feltehető, hogy ekkora összeget *poste restante* küldenek, ha a pénz törvényes eredetű. (A teljes összeg, mely a költségvetés értelmében a Nyilvántartási Iroda rendelkezésére állt, évi 150 000 koronára rúgott, míg ugyane célra a varsói Orosz Nyilvántartási Iroda főnöke évi öt millió rubelt kapott.) A levélborítékra a címet írógéppel írták.

Azonnal intézkedtek, hogy a levelek átvőjére rátehessek a kezüket. A posta őrszobájába állandó szolgálatra osztottak be két detektívet. Ezeket a *poste restante*-ablakkal vil-

lamos csengő kötötte össze: a postahivatalnok csempésére azonnal őrizetbe kellett venniük a levelek átvevőjét. Hetek és hónapok teltek el, s már át is helyezték a minisztériumba a megfigyelést elrendelő hivatalnokot, dr. Novák rendőrfőnököt, ez pedig az ügyet át is adta az utódjának (dr. Schober későbbi szövetségi kancellárnak). A levelek iránt azonban, amelyekben ennyi pénz volt, senki sem érdeklődött.

1913. május 24-én, egy szombaton este, levélzárással előtt, a csengő hirtelen felriaszította a detektívetek hosszú pihenésükből.

Mire a postának a Fleischmarktól a Domínikánusok templomához vezető átjáróján keresztül a *poste restante*-ablakhoz értek volna, ahol a hivatalnok lassan ugyan, de mégsem feltűnő lassúsággal kiadta az ügyfélnek az „Opernball 13” jellegű érkezett leveleket, az illető már eltávozott...

Utánasiettek, és még meglátták a jó kiállású urat, amint beteszi maga után egy autónak az ajtaját, melynek már járt a motorja.

Látták elindulni az autót, s megfigyelték, hogy taxi volt.

A két detektívnek nem volt autója, hogy üldözőbe vegyék. Azzal meg mit értek volna, hogy megjegyezzék maguknak az autótaxi rendszámát? S mit érnének azzal, ha másnap kinyomozhatják a sofört és megtudják tőle, mettől meddig tartott a fuvar. Ez az ismeretlen férfi bizonyára nem ment egyenesen a lakására. Egy gonosztevő, aki ekkora össze-

get hord magánál, kiszáll az utcán vagy egy átjáróház előtt, s másik kocsiba ül azután. A két detektív csak egy dologban volt biztos, hogy fegyelmet kapnak, melynek kimenetelére nem kétséges.

Most azonban egymást követte a javukra hihetetlen vélelenség egész sorozata, amolyan hamisítatlan „vadászzerence”.

Miközben a két rendőrügynök azon tanakodtak, nyomozták-e ki saját felelősségükre a sofőrt még azon az éjszakán, és gondoljanak-e ki vele egyetértésben egy mesét az ismeretlen kalandos elmeneküléséről, illetve hogy nem kellene-e az államrendőrségnek bejelenteni a balszerencséjüket – a Kolowratringen egy taxit halad el mellettük. Meglátják a számát – ez az a kocsi, amely húsz perccel ezelőtt zsákmányokat elragadta. Fűtyülnek, kiabálnak, szaladnak. Az autó megáll, és... üres.

– Hová vitte azt az urat a postától?

– A Kaiserhof kávéházba.

– Gyorsan hajtson a Kaiserhof kávéházhoz.

A rövid úton a detektívek egy kicsit körülszaglásznak a kocsi belsejében, és találhatnak is egy zsebkestokot. Egy világosszürke posztótokot.

A sofőrrel együtt bemennek a Kaiserhof kávéházba, de az utas már nincs ott.

A legközelebbi taxiállomáshoz sietnek. Igen, egy ilyen külsejű úr épp most ment el taxival. Hová? Bécsben vagyunk, s itt egyet-

hogy valaki tudhatja ezt: a „vizesember”. Tulajdonképpen már nem „vizesember”, mert a taxiállomáson már nincsenek itatásra váró fiákeres lovak, de ő mossa az autót, s különösképpen azzal tevékenykedik, hogy az utas előtt kinyitja a taxi ajtaját. A „vizesember” természetesen hallotta, hova parancsolt ez az úr: – A Klomser Szállóba!

Utána hát a Hotel Klomserbe. A szálloda hallójában kikérdezik a portást. – Igen, két úr érkezett autóval. Bolgár kereskedők.

– Hát azelőtt nem jött egy úr egyedül?

– Autóval? Ezt már nem tudom. Negyed-órával ezelőtt érkezett Redl ezredes úr. Civilben volt, az biztos. De hogy autóval jött-e vagy sem, nem tudom.

Redl ezredes? E név hallatára a rendőrügynökök bátorsága alábbhagy. Jól ismerik az ezredest. Pillanatnyi nyugalmat sem hagyott nekik; sohasem ismerte el, hogy nekik is szükségük van éjszakai pihenőre, valahányszor az ő hajtói voltak a kémvadászaton. És milyen mesterien juttatta terítékre a vadat, mikor a törvénytörési tárgyalóteremben mint a legkíválóbb szakértő, mint az osztrák–magyar hírszerző szolgálat vezetője a legvakítóbb fényvel világította meg a vád alá helyezett kém bűnösségét! Különös volna, ha a pénzküldemények átvétele, egy kém, véletlenül a kémelhárítás főnökével egy házban, sőt talán éppen a szomszéd szobában lakna, az orosz-lánbarlang kellős közepén!

Most azonban nincs idő ilyen találgatások-

ra. Gayer kormánytanácsost az államrendőrségen már valószerűleg tájékoztatták a főpostáról, hogy a leveleket átvette valaki. Jelenteni kell neki végre, hogyan végződött az üldözés, s megkérdezni, egyetért-e a kormánytanácsos úr azzal, hogy Redl ezredes úr vezesse a nyomozást a szállodában – ugyanis véletlenül éppen itt lakik. Mindenképpen azonnal megfigyelés alá kell venni a szállodát. Míg az egyik detektív a telefonhoz siet, a másik a portással beszélget. Átadja neki a zsebkéstköt, kérdezze meg vendégeit, kinek a tulajdona.

Egy egyenruhás úr jön le éppen az első emeletről, és leteszi a portás asztalára az 1-es számú szoba kulcsát.

– Ezredes úr nem vesztette el a zsebkésének a tokját? – kérdi a portás.

– De igen – mondja Redl ezredes, és gondolkodás nélkül zsebre vágja a világosszürke posztótököt. – Már kerestem is. De hol is hagy...

Hirtelen lenyeli a mondat végét. Hiszen utoljára akkor használta a zsebkését, amikor a postáról jövet a taxiban felvágta a pénzeslevelek borítékját. Ott vesztette el a kés tokját. Nézi az embert, aki ott áll a portás mellett, és látszólag érdeklődéssel lapozgat a szálloda vendégkönyvében.

Redl ezredes nem fejezi be a kérdést, hogy hol hagyta el zsebkésének a tokját.

Redl ezredes arca teljesen vértelen.

Tudja, néhány óra múlva már nem él.

Kimegy az utcára. Kissé körülnéz, és befordul jobbra a Herrengasséba. Mielőtt a sarkon a Café Centralhoz érkezik, újra visszanéz, hogy nem jött-e ki valaki a szállodából. Senki. De biztosan mégsem megnyugtató számárta a két úr, aki most jön ki a Klomser Szálló ivójából.

Az egyik utólag megkérte a portást, hívja fel a 12-3-48-ast, a politikai rendőrség titkos számát. – Mondja meg, hogy minden rendben van. A zsebkés tokja Redl ezredes úré.

Mire a két detektív a Strauchgasse sarkára ér, Redl ezredes eltűnt. Nem látni őt sem a Strauchgasséban, sem a Wallnerstrasséban. Talán közben odaért a Haarhofhoz, mely a Naglergasséba vezet? De hisz futva sem érhetett odaig. Tehát a Régi Tőzsde épületében tűnt el, melynek három kijárata van: kettő a Café Centralon át, egy pedig a Freyung felé. Le a kalappal az olyan ember előtt, akit két perccel ezelőtt váratlanul lelepleztek, aki két perccel tudja, hogy eljártozta az életét, és máris hidegvérrel próbálgatja a menekülés lehetőségeit!

Közben szakadatlanul szól a telefon: a Klomser Szállótól az államrendőrséghez, a Schottenringtől a Stubenringig. Itt van a Cs. Kir. Vezérkar Nyilvántartási Irodája. Redl ezredes! A hírszerző csoport tagjai példátlan izgalomban vannak: felebbvalójukról és mesterükről, példaképükről és tanácsadójukról van szó.

Egy tiszt azonnal a főpostára siet, hogy

megkérdézte a *poste restante* ablaknál dolgozó hivatalnokot, milyen is volt az a személy, aki a leveleket átvette. S van ott egy cédula is, amelyre az ügyfél felírta a *poste restante*-levél jellegjét.

A Nyilvántartási Irodában a többi úr elveszi Redl kézírását. Akad bőven belőle: *Utastítás hírszerzők toborzására és ellenőrzésére; írta Alfred Redl, cs. kir. vezérkari százados*. Itt van egy ötven cikkelyből álló *Tervezet a hírszerző anyagok megszerzésére, Kémek leleplezésének normái, leleplezése, bel- és külföldön*, egy vastag aktacsomag: *Szakértői vélemények (1900–1905)*. Mindezeket előre kitergetik az asztalon. Amikor azonban a főpostáról visszaérkezik a tisztt, kezében a cédulával: *Opernbull 13*, már nincs szükség írás-összehasonlításra. Bár könnyedén és vékonyan mázolták oda, kifejezett eltorzításról szó sem lehet. Redl ezredes írása.

Közben a detektívek követik az áldozatukat. Újra megpillantják a Freyunghoz vezető átjáróházban. Ő is megpillantja őket, s tudja, hogy kettő elől nem illanhat el.

Papírokat vesz ki a zsebéből (mint később kiderült, nagyon is terhelő papírokat, melyektől amúgy is meg kell szabadulnia, ha védekezni akar), és eltepi valamennyit. A papírszeleteket útközben elszórja az átjáróházban. Feltételezi, hogy az egyik detektív megáll, felszedi a papírokat, és a másik elől talán kerekét tud oldani. De mind a kettő nyomom követi. A Freyungban megállítanak egy au-

tot, és utasítják a sofőrt, kövesse lépésben Redlt. Csak azután tér vissza az egyik detektív az átjáróházba, összeszedi a papírfoszlatyokat, és viszi a rendőrségre.

Onnan a papírdarabkák autón jutnak a Nyilvántartási Irodába, itt meg összeállítják őket. Postai levények: egy Stefan H. ulánushadnagynak küldött pénzüsszegegről, továbbá Brüsszelbe, Varsóba és Lausanne-ba küldött ajánlott levelekről. A Nyilvántartási Iroda mindhárom címet mint kémirodák címét ismeri. Már hetek óta nyilvánvaló volt, hogy a *poste restante*-levelek címzettje Oroszországnak jávára kémkedett, Eydkuhnen ugyanis német-orosz határállomás. Minthogy pedig Oroszország Franciaországgal összekapcsolva üzi a kémkedést, a brüsszeli cím (a francia kimosztály egyik kirendeltsége) már szintén nem meglepő. A lausanne-i cím viszont az ottani olasz kémközpontnak a címe.

Cselekedni kell. Helyezzék azonnal letartóztatásba? Katonai vagy rendőri jelleggel? Tegyenek azonnal jelentést a császárnak? Vagy várják meg a vizsgálat további lefolyását? Tegyük lehetővé a tettesnek, hogy kivonja magát a földi igazságszolgáltatás alól?

Redl ezredes a Tiefert Grabenen és a Heindrichstrassén át a Ferenc József rakpartra siet. Időnként körülnéz – az árnyéka követi őt. A rakparton balra fordul be. Valószínűleg a Friggitteplatzra igyekszik. Ide érkezett meg Prágából ma délután négykor az új autójával, amelyet tizennyolcezer koronaért vásárolt

Daimlertől 1911 augusztusában. Igazán szép kocsit! Az ajtajára egymásba font aranybetűs A. R. monogram van festve. Az A betűn áthúzott vonal nem vízszintes, hanem két ferde vonalkából áll, s úgy fest, mintha v betű volna. A névbetűk fölött korona is van. Igaz, csupán ötágú polgári korona, de ki veszi észre? Autóját a Brigitteplatzon Zednicek karosszériagyártónál hagyta azzal, hogy vonja be a felső váz oldalsó falait fényes bőrrel, a kocsit belsejét pedig kárpitozza újonnan bőrdővörös selyemmel – s mindez négy nap alatt kész legyen, mert az ezredes úr már kedden az átalakított kocsival akar visszaindulni Prágába. A sofőrnek azt az utasítást adta, vásároljon két új autógumit Prowodniknál, és kedden reggel legyen útra kész. Ezután taxit hoztatott a Wallenstein térről, és a Klomser Szállóba hajtattott, ahol várta a tisztiszolgája, Josef Sladek, a 11-es gyalogezred közlegénye, aki már délben megérkezett Prágából vonat.

Délután a szállodai szobában megjelent Stefan H., egy stockeraui fiatal lovastiszt – Redl szeretője. Hosszas kimagyarázkodás zajlott le köztük, ennek tárgyát később a Redl leveleiből sikerült megtudni. A szállodában Redl újra megnyerte magának fiatal barátját. Fél hatkor Stefan H. hadnagy eltávozott. Tíz perccel később Redl is. Sietve. A postára kellett mennie. Átvenni a pénzt. Hetek óta halogatta. Most azonban meg kell történnie. Au-

tot akar venni Stefanjának. Túrára menni vele, keresztül-kasul az országban.

„Túrára az országban...” Most pedig sarkában baljós kísérettel rohan a Duna-csatorna partján, és azon gondolkodik, milyen jó volna a túrakocsijában ülni, akár fényes bőrhelyonat nélkül a felsőváz oldalfalain és bőrdővörös selyemhuzat nélkül, szépen, csak utazgatni. Csatangolni az országban. Be kell látnia azonban: erre már gondolni sem lehet, és visszafordul a Schottenringen át, vissza a szállodába.

A Nyilvántartási Iroda vezetője, Urbanski von Ostromiecz a Grand Hotelbe hajtat. Nagy társaságban az étteremben ül a „Főnök”.

– Mij jót hozol? – kérdezi a barátját Conrad von Hötzendorf. A zenekar a *Luxemburg prófijából* játszik egyveleget. „Gimbelem, pombolom...”

– Szabad alázatosan egy négy szemközti beszélgetést kérnem nagyméltóságodtól?

– Ilyen sürgős? akkor hát menjünk...

A vezérkar főnöke átvonul az éttermen a Nyilvántartási Iroda főnökének a kíséretében.

Egy szomszéd helyiségben Urbanski jelenést tesz. Conrad már eleve rosszat sejtett, mikor azonban meghallja, miről van szó, hallalsápadt lesz. Egyetlen szót sem szól. Megkísérli elképzelni a bűntény horderejét. Az eset köztudomásává lesz – a felháborodás kitör – a csapattisztek úgyszólván gyűlölik a vezérkart, „a

kiválasztottakat" – s mit szól majd a külföld, az ellenség! Micsoda szegény! Amúgy is lép ten-nyomon mondják a monarchiáról, hogy itt már minden korhadt – s micsoda aggodalmakat és bizalmatlanságot vált ez ki a szövetséges birodalomban! És mi történik majd velünk szemben álló nemzetek soraiban, ha gyűjtőanyag hull ebbe a löporos hordóba! S éppen most, amikor kritikus a helyzet. Conrad gondolkozik. „Bár csak öt percre elhallgatna ez az ostoba zene”

Leül, megint feláll. Aztán kimondja a döntést.

– A gazembert el kell csípni! Saját szájából kell hallanunk, meddig terjedt az árulás. Aztán azonnal meg kell halnia.

Meg kell kímélni a hazát, a hadsereget és mindenekelőtt – a vezérkart a megrázkódtatástól, amely nem maradhat el, ha ilyesmi köztudomásúvá válik.

– Saját kezétől, kegyelmes uram?

– Igen, senkinek semmit nem szabad tudnia a halál okáról. Értettük, ezredes úr?

– Parancsára, kegyelmes uram!

– Az egésznek ma éjszaka kell megtörténnie.

– Parancsára, kegyelmes uram.

– Azonnal összeállít egy bizottságot, ezredes úr. Höfer vezet aztán a vezérhadbíró, Ön és a hírszerző iroda főnöke – összesen négy úr. A jelentéseket közvetlenül hozzám kell intézni.

– Parancsára, kegyelmes uram.

Eközben Redl ezredes felügyelet alatt a Brigittentplatz irányába igyekezett, majd lemondott erről a szándékáról. A Klomser szálló halljában egy régi ismerőse várt reá, akinek Prágából táviratilag jelezte az érkezését, hogy együtt töltsék az estét: Dr. Viktor Pollak, a Legfőbb Törvényszék és Semmitősegek Koronaügyészségének főügyésze. Redl és dr. Pollak hivatalból ismerik egymást. Válatanszor Redl mint katonai szakértő egy-egy nagra halmozta a terhelő anyagot egy kém-ügynök vádlott ellen, mindig dr. Pollak volt az, aki mint legfőbb közvádó a vádbeszédében a szakértői véleménynek (a vádlottra néző) megsemmisítő hatást kölcsönzött. A két kértelhetetlenül szigorú férfi partnere és barátja egymásnak.

Ma együtt mennek a Josefstadtba, a Riedhof vendéglőbe. A főállamügyésznek sejtelmé-
s az arra, hogy felügyelet mellett vacsoráznak. Nem tudja, hogy a barátja, akivel éppen most koccint, olyan nagy gonosztevő, amilyenekkel még nem találkozott sokéves ügyészgyakorlatában. Feltűnik neki azonban asztaltársának idegessége, izgatottsága, szűkszavúsága.

Redl ezredes latolgat: hogyan kerülhetné el a halált? Tegyen valomást barátjának, a főállamügyésznek, kérjen tőle tanácsot, könyörögjön neki közbenjárásért? És milyen célból? Hogy külföldre meneküljön? Hogy idegszaturóriumban keresen védelmet, elmebetegséggel mentegesse magát, vagy szexuális elté-

velyedésének áldozataként tüntetve fel ma gát?

Megpróbálja összegezteni a lehetősége ket. Kifejezetten nem vallja be barátjának a titkát, de célzásokat tesz; nem ismeri be, hogy homoszexuális, de szól erkölcsi eltévelyedé sekről; nem mondja el, hogy kém, de súlyos büntetssel vádolja magát homályosan; zavaró san beszél, s így a barátja arra következtethet ne, hogy Redl meghibbant. Kéri a segítségét, hogy azonnal simán visszatérhessen Prágába, ahol fenntartás nélkül, őszinte vallomást kí ván tenni fejebbvalójának, a hadtestparancs noknak.

Dr. Pollak főállamügyész rémülten hallgat ja. Biztosan már vagy százszor is juttatott embereket börtönbe ennél jelentéktelenebb célzások miatt is, javasolt már ennél cseké lyebb ügyekben is azonnali letartóztatást, il lve a büntetés felfüggesztésének mellőzését. „Itt azonban ember vagyok, személyes kap csolatban állok vele – gondolja –, és Redl a barátom.” Kérésére késznek mutatkozik ar ra, hogy felhívja a politikai rendőrség főnö két.

Meglepetésére Gayer kormánytanácsos, akinek a lakását kérte, ily késő éjszakai órá ban még mindig a hivatalában van.

- Redl vezérkari ezredessel vacsorázom itt - kezdi.
- Igen, a Riedhofban, főállamügyész úr.
- Hogyhogy, ön ezt tudja, kormánytaná csos úr?

Véletlenül, főállamügyész úr. S mit óhajt

A jelek szerint Redl ezredes megzavaro dott, Erkölcsi eltévelyedéséről és büntettekről beszél. Arra kér engem, tegyem lehetővé szá ma, hogy akadálytalanul Prágába utazhas sák. Talán adhatna ön kísérőt melléje?

Ma este már semmit sem lehet tenni, főál lamügyész úr. De nyugtassa meg az ezredes urat, és mondja meg neki, forduljon holnap közvetlenül hozzám. Ami tőlem telik, szívé sen megteszem.

E biztatásnál többet nem tud elérni a főál lamügyész.

Urbanski von Ostromiecz ezredes és Ronge vezérkari százados időközben a hadbíróság főnökének, Kunz hadbíró ezredesnek a laká sára hajtattott. Ez azonban nincs Bécsben. Bemennek egy kávéházba, és megnézik Leh mann cím- és lakjegyzékében, milyen törzs iszati rangú hadbíró lakik a IX. kerületben. Ezt a nevet találják: Václav Vorlíček cs. kir. őrnagy hadbíró.

Szegény Vorlíček őrnagy. Éppen bérkocsi áll a háza előtt. A lakásában be vannak cso magolva a bőröndök. Kivételesen kapott sza badságot, hogy súlyosan beteg sógornőjét Davosba kísérje. Hálókocsijegyet is alig lehe tett szerezni, végre mára kapott jegyet, és táviratilag szobát is foglalt Davosban. 11 óra 20-kor indul a vonatuk a Westbahnhofról. Most meg bejön a lakására a Nyilvántartási Iroda főnöke és a hírszerző iroda vezetője, és

azt a parancsot hozzák, hogy vegyen részt egy bizottságban, amely hetekig tartó vizsgálattal jár. A sógornő kétségbeesetten tördeli a kezét maga az órnagy elképed. Nem lehetne valami tenni? Nem..., sürgős! A vezérkar főnökének a parancsa. Vorlíček kénytelen lenni gatni magáról a civil ruhát, egyenruhát lenni és beülni az autóbá.

Az út a vezérkar főnökének helyetteséhez vezet. Az ágyból szedik ki Höfer vezérőrnagyot, neki kell a bizottságot vezetnie.

A négy úr a hadügyminisztériumhoz hajlatos először is az ügy állása iránt érdeklődik. Értésülnek a Riedhofban elfogyasztott vacsoráról, dr. Pollak kéréséről: tegye lehetővé a rendőrség Redlnek, hogy felügyelet alatt vizsgálódhasson Prágába. A két úr állítólag még a Café Kaiserhofban is járt vacsora után, ottan a főállamügyész újra felhívta Gayot kormánytanácsost, vajon nem lehetne Redl betegszállító kocsin szanatóriumba vinni. Azonban erre is csak azt a biztatást kapta válaszként, hogy „majd holnap”.

Valamivel éjjel fél tizenkettő előtt dr. Pollak főállamügyész a Klomser Szálló kapujánál előtt elköszönt Redl ezredestől.

Éjfélkor négy tiszt csöngtet a Klomser Szálló kapuján. A szálloda szabályzatára hivatkozva a portás nem akarja őket felengedni Redl szobájába. Ám az urak határozott fellépésére minden ellenvetéssel fel kell hagynia.

Kopogtatnak az 1-es szoba ajtaján. Egy rekedt hang válaszol: – Szabad. Erre benyitnak.

Redl ezredes ingujjban ül az asztalnál és ír. Falmolyogva áll fél, arca halálsápadt.

Tudom, mért jöttök az urak – tódl nehezen akarja a szó. – Éppen a búcsúleveleimet írom.

Az asztalon fekszik Redl ezredes levele a bátyjához; az éppen megkezdett levelet a prágai hadtest parancsnokának, von Giesl tábornoknak írja. A mosdón egy zsebkes és egy darab zsinég fekszik. („Egy törzszerű kés és azal kötőzsinég” – mondja egy hét múlva Georji hadügyminiszter a Reichsratban, midőn azzal vádolják a hadvezetőséget, hogy parancsot adott az öngyilkosságra.) A bizottság Redl bűntársai felől érdeklődik.

– Nem voltak bűntársaim – feleli Redl.

Az árulás részleteire és méreteire vonatkozóan fellett kérdésekre azt válaszolja, hogy minden bizonyíték megtalálható az ő prágai szolgálati lakásában, a hadtestparancsnokság épületében. A bizottság meglegszik ennyivel. Mielőtt a szobát elhagynák, egyikük megkérdezi:

– Van lófegyvere, Redl úr?

Redl: – Nincs.

A bizottság tagja: – Jogában áll lófegyvert lenni, Redl úr.

Redl (akadozva): – Alázatosan... kérek... egy... revolvért.

Egyiküknél sincs revolver, de megígérik neki, hogy megkapja. A bizottság egyik tagja hazahajtat a browningjáért, hogy odaadja Redl „úrnak”.

Ezután négy magas rangú tiszt vár a Herrengasse és a Bankgasse sarkán, nehogy a hazaáruló megszökhesse, és így kivonja magát a halálbüntetés alól. Az 1-es számú szoba ablakát nem láthatják, mert udvari szoba. Egymást váltva isznak meg egy-egy feketét a kávéházban, de aztán bezárlják a Café Centralt.

Egyik óra múlik a másik után. Semmi zaj, semmi izgalom, semmi lövés nem árulja el, hogy a kémkedési dráma egyelőre megtalálta a maga befejezését. Felváltva hazamegy a bizottság egy-egy tagja civul ruhába öltözni, mert a csendes Herrengassében már feltűnő a négy fel s alá járó törzstiszt. Telnek az órák – sehol semmi.

De hát mégsem lehet felmenni és odaszólni az ezredesnek:

- Siessen, le akarunk feküdni!
- Hány óra van?
- Jelentem alássan: öt óra.

Korán reggel fel kell hívni a vezérkar főnökét és jelenteni az affér „befejezését”. A tisztek közül kettőnek az első gyorsvonattal 6 óra 15-kor Prágába kell utaznia, és ott megjelentenie a házkutatást.

Így hát az államrendőrség egy detektívjét rendelik oda – egyiket a kettő közül, akik tegnap a Redl utáni vadászatot hajtották vég-

re, és még ugyanazon éjjel „szolgálati fogadalmi” formájában külföldön esküt tettek, hogy semmi egy szót sem ejtenek erről az ügyről. (Az egész dolog ismeretét tíz személyre akarták korlátozni, soha senki másnak nem volt szabad egy szót is megtudnia arról, hogy egy vezérkari főnök kémkedett.)

Az odaérkező detektív pontos utasításokat kapott. Ha Redl ezredest holtan találja, ne adjon el semmit a szállodában, nehogy köznyomástívá legyen az a feltűnő tény, hogy a holttestet egy rendőrügynök fedezte fel.

A detektív egy cédulával, amellyel Redl ezredest találkára hívják, a Klomser Szállóba ment, és azt mondta, az ezredes úr parancsolta meg, hogy reggel fél hatkor személyesen hozza ezt a választ egy levélre. A portás, visszamelékezik arra, hogy a négy tiszt úr látogatását sem tudta megakadályozni, s átengedi a küldöncöt. Alig két perc múlva az illető újra fejeződik, és odamegy négy megbízójához.

– Az ajtó nyitva volt – jelenti izgatottan –, így hát beléptem. Az ezredes úr a dívány mellett fekszik – holtan.

Ezzel a törzstisztek utcai szolgálata véget ért, pontosan tizenkét órával a poste restante-levél átvétele után. Azért, hogy a holttestet még napkelte előtt megtalálják, egy kitalált név alatt felhívták a szállodát azzal, hogy az ezredes úr jön a telefonhoz. De nem is vártak a készüléknél.

Néhány perc múlva a Klomser Szálló bejelentette a rendőrségen, hogy a házban öngyil-

kosság történt. Dr. Tauss rendőrkapitány és dr. Schild kerületi főorvos szállt ki helyszíni szemlére. Öngyilkosságot állapítottak meg.

Redl a tükröt előtt állva a szájába lött. A lövedék átfúrta a szájpadiást, ferdén jobbra balra behatolt az agyba és megakadt a bal halántékcsonthoz, az elvérzés pedig a bal orlyukon át következtetett be. A divány mellett holtan roskadt össze Redl, s holtteste mellett ott feküdt a browning.

Az íróasztalon két lezárt levelet találtak, egyiket az öngyilkos bátyjának címezve, a másikat von Giesel báró prágai hadtestparancsnok számára, továbbá egy nyitott cédulát minden címzés nélkül. Ezen a következő állt: *Könnyműség és szenvedély tett tönkre. Imádkozzatok értem! Tévelygéseimért halálommal fizetek. Alfred.*

Utóiratként a következőket írta még: *3/4 2 van. Most meghalok. Kérem, ne boncoljanak fel. Imádkozzatok értem!*

Nyilvánvaló volt, hogy itt öngyilkosság történt, és az ily értelmű utasításokkal ellátott hivatalnokok a hivatalos eljárást gyorsan, feltűnés nélkül akarták lezárni. Nem számoltak azonban a tisztiszolgával, Josef Sladékkal, a 11-es gyalogezred (zászlójelmondata: Kipróbált ősi hűséggel) közkapcsolatával, aki semmi áron sem akart belenyugodni a gondolatba, hogy itt öngyilkosság történt.

Rossz németiséggel, de nagy izgalommal mondta el először a rendőrhivatalnokoknak és – midőn ezek félretolták – a felfigyelő szá-

ladi személyzetnek, hogy a browning nem a gazdájáé, az ő gazdájának ezse ágában sem volt öngyilkosnak lenni, tegnap bevásárolt, a mai napra mindenféle utasítást adott, és kedden akart a külön e célra átalakított autóval Prágába visszatérni. Az ezredes urat tehát felölték, és a pisztoly a gyilkosé.

Bármily kellemetlen lehetett is a dolog a szállodai személyzetnek, a tisztiszolga gyanúját mintha egy mozzanat mégis alátámasztotta volna: az idegen férfi, aki hajnali fél hatkor a szállodába jött, hogy valamit közöljön az ezredessel. Ha igazán üzenetet adott át, akkor látnia kellett a holttestet! Miért nem szólt róla senkinek?

És mit kerésett éjfélkor a négy tiszt az 1-es számú szobában?

A bizottság, melyhez időközben a terparancsnokság egyik tisztje is csatlakozott, hiába igyekezett a híreszteléseket és feltevéseket elhallgattatni. Különösen Josefet nem lehetett megnyugtanni. Ekkor az egyik hivatalnoknak mentő ötlete támadt: bebeszélte a kényelmetlenkedő tisztiszolgának, hogy az ezredes úr visszaélt hivatali hatalmával az alárendeltjeivel szemben, és végzett magával, mikor úgy látta, hogy beárulták őt. Ettől a pillanattól kezdve elnémult a tisztiszolga. Ő ugyanis tudott valamiről, amiről nem tudtak sem a rendőrhivatalnokok, sem a vezérkari tisztiek, akik az öngyilkosságot vezényelték. Tudott Redl homoszexualitásáról. Viszont sem a rendőrtisztiek, sem a derék tiszt-

szolga nem sejtettek semmit az ezredesre rá kényszerített „önkéntes” halál okáról, a kémkedésről.

Ezután összecsomagolták az öngyilkos holmiját, lepecsételték, a holttestet pedig este csukott teherkocsin a helyőrségi kórház hullottas kamrájába szállították.

A Cs. Kir. Távirati Iroda a prágai vezérkari főnök öngyilkosságáról jelentést tett közre, mely ilyenformán szólt: *A kivételes tehetségű tiszt, aki nagy karrier előtt állt, a pillanatnyi elmezavar állapotában... az utóbbi időben rendkívüli álmatlanságban szenvedve... Bécsben, ahova szolgálati teendői szólították...*

A Nyilvántartási Iroda főnöke, Urbanski, továbbá Vorlíček hadbíró Prágába utazott. Délfelé érkeztek meg. Urbanski a hadtestparancsnok Giesl báróval ebédelt, akit táviratilag már értesítettek arról, hogy vezérkari főnöke öngyilkos lett. A tett okát Giesl gyalogsági tábornok csak az ebéd folyamán tudta meg. Egy nappal azelőtt kapott hosszú levelet az öccsétől, a belgrádi osztrák–magyar követ-től, amelyben az közölte, hogy a szerb kormány elkerülhetetlennek látja a háborút. A két fivér állandóan levelezett egymással, minthogy a *Fall-3* (a Szerbia elleni hadjárat fedőneve) esetében a VIII. hadtest volt kiszemelve arra, hogy a Száván át előnyomuljon a Drina és a Száva torkolata közé. Annál rettenetesebb volt aztán a hadtestparancsnok megrendülése, mikor bizalmasa és kedvence mindent elárult, és eleve bukásra ítélte.

Ebéd után Redl lakására mentek, mely a helyőrségi épületben, a hadtestparancsnok hivatali helyiségei mellett volt. A lakás le volt zárva, tehát fel kellett törni. Hasonlóképpen az íróasztalt és a szekrényeket is.

Lakatos törte fel? – Kérdem a Nyilvántartási Iroda egykori főnökét, aki elbeszéli ezt a szolgálati útját.

– Azt hiszem, igen. Vasárnap délután volt, és nem akadt egyetlen katona sem, aki szakember.

– Nagyméltóságod már nem emlékszik, honnan vették a lakatost?

– Nem. Természetesen valamilyen lakatos lehetett a szomszédból.

Von Urbanski altábornagy mindeddig bámulatra méltó türelemmel és készséges szeretetméltósággal válaszolt minden kérdésre – most első ízben látszik rajta ingerültség. Éppen ezért az interjúvoló újságíró igyekszik a tapintatlan kérdést kimagyarázni.

– A lakatos ugyanis fecseghetett volna arról, hogy erőszakkal nyitott fel egy lakást és flokkokat.

– Gondolja? – Kérdi gúnyosan Urbanski.

– Kétségtelenül, kegyelmes uram. Sőt azt hiszem, közölte is a sajtóval.

– Úgy? – mosolyog hitetlenül Urbanski altábornagy.

Éppen ezért az interjúvoló újságíró egy személyes élményt iktat be: vasárnap, 1913. május 25-én a DBC Sturm mérkőzött Prágában,

az Union Holešovice sportklub csapatával
Másnap a Prager Tagblatt a következőket
írta:

*DBC STURM-SK UNION HOLEŠOVI
CE 5:7 (3:3). A Sturm kezdetben jelenlétét
fölényben játszotta, és csatársora, mint azt az elő-
gól is bizonyítja, végig kitűnő teljesítményt
nyújtott. A csapat védelme azonban nagyon
megérezte Mareček és Wagner hiányát. Aja-
egymaga nem tudta meghiúsítani az Union vá-
lamennyi támadását.*

Egy szó mint száz – vereség. Wagner elő-
be nem jelentett távolmaradásán valószínűleg
a Sturm Klub elnöke bosszankodott a legjob-
ban. Hiszen közvetlenül azelőtt tett a játékos-
nak egy bizonyos fajta szívességet, amilyen
a klubelnökök néha nyújtani szoktak az első
csapat vezető játékosainak. Ennek fejében
Wagner megígérte, hogy pontos lesz – és erre
már vasárnap távol maradt. Éppen ezért az
említett klubelnök (magánfoglalkozását te-
kintve egy prágai újság riportere és egy berlini
újság prágai levelezője) egyáltalán nem vágott
barátságos arcot, mikor hétfőn reggel Wag-
ner felkereste őt a szerkesztőségben.

– Igazán nem tudtam jönni – próbálta ma-
gát kimenteni az igazolatlanul távol maradt
hátvéd.

– Nekem mindegy. – Továbbra is elutasító
maradtam.

– Már fel voltam öltözve, amikor egy kato-

... küldönc érkezett a műhelyünkbe, és azt
mondta, azonnal jöjjön egy segéd a hadtest-
parancsnokságra, mert fel kell törni egy zá-

– Ne mesélj nekem! Az ilyesmi öt percig
tart, mi pedig egy teljes órát vártunk rád.

– Csakhogy egy tisztnek a lakását kellett
feltörnöm, aztán minden fiókját, az összes
szekrényeit... ugyanis itt volt egy bécsi bizott-
ság... valami orosz papírok után nyomoz-
tak... És haditerveknél a fényképei után...

– Úgy? És kié az a lakás?
– Azt hiszem, valami tábornoké. Igen elő-
kelően berendezett lakás.

– És a tábornok nem volt ott?

– Nem. Tegnap Bécsben meghalt.

– Tegnap Bécsben meghalt? A klubelnök, aki
magánfoglalkozását tekintve riportert, most
már egyáltalán nem haragszik a megbocsát-
hatatlanul bűnös hátvédre, ám kötelesség-
től lakatossegédre. Már nem mondja azt neki:

„Ne mesélj nekem!”, sőt egész pontosan elme-
séllet magának mindent: hogyan nyújtott át
a bécsi ezredes minden fényképet a hadtestpa-
rancsnoknak, hogyan rázta ez minden alka-
lommal kétségbeesetten a fejét és mondotta:
„Rettenetes, rettenetes! Ki hitte volna!”

– S hogy a lakás egészen különös képet muta-
tott, mint egy hölgynek a lakása, csupa toa-
lettszert és parfüm és hajbodorítóvasak, de a
legparfümösebb leveleket állítólag férfiak
küldték, akiknek a nevét a bécsi urak fejle-
gyezték maguknak.

A riportert persze rögtön tudja, hogy Redl vezérkari főnök lakásáról van szó, akinek az öngyilkosságát és fellengős hangú életrajza ma a Cs. Kir. Távirati Iroda közölte, és mind ez szóról szóra meg is jelent a déli kiadásban. Neki egyébként sincs oka diszkréciót tanulni, amire senki sem kérte fel, s olyan titkot megőrizni, amelyet nem bíztak rá.

Berlini lapomnak küldök jelentést. Mert egészen biztos, hogy Prágában az ilyen közleményt elkoboznák.

Vagy próbáljuk meg mégis? Tanácskozás a főszerkesztővel. Ötvenszázalékos egyenesség re szánjuk rá magunkat: megkockáztatjuk az esti kiadás lefoglalását, és a hírt cáfolat formájában közöljük.

Magas körök kérelemmel fordultak hozzánk, hogy azt a mindenekelött tisztí körökben elterjedt híresztelést megcáfoljuk, miszerint a prágai hadtest vezérkari főnöke, Alfred Redl ezredes, aki tegnapelőtt Bécsben öngyilkos lett, katonai titkokat árult el a korábbiakban, kémtevékenységet folytatván Oroszország javára. A Bécsből Prágába küldött bizottság, mely egy ezredes vezetésével tegnap, vasárnap délután báró Giesl hadtestparancsnok jelenlétében Redl ezredes szolgálati lakását, a szekrényeket és az iróasztalfiókokat feltörette, és háromórás házkutatást tartott, egészen más irányú mulasztások ügyében nyomozott... stb.

Az ilyen cáfolatot kitűnően megérti az olvasó. Olyan, mintha azt mondanák: „X nem hamiskartyás.” A közleményt mégsem nagyon lehetett elkobozni; talán azt hiszi a sajtóüggyekben illetékes ügyész, hogy a cáfolat a hadtestparancsnokságtól származik, a hadtestparancsnokság meg azt gyanítja, hogy tőle küldték.

Az esti kiadás mindenképpen megjelent, a jelentést dróton azonnal továbbították Bécsbe, az újságírók elrohantak a Klomser Szállótba, a parlamentben húsz sürgősségi javaslatot és interpellációt jelentettek be, és egész Ausztriát megtudta az öngyilkosság okait – a külföldi mérvado körei, melyeknek Redl a kémje volt, amúgy is ismerték; belföldön azonban még a császár előtt is el akarták titkolni.

A felsőbb szervek hiába tartózkodtak a kém letartóztatásától, és egy nyilván tanulságos bírósági eljárástól, tanúkihallgatásokkal, jogyzökönyvekkel stb., hiába őrizték a szállót egy egész éjszakán át, s vettek külön szolgálati esküt a titoktartásra, mégis egyszerűen mindenki tudomást szerzett az ügyről. Azért, mert egy hátvéd nem jött el a bajnoki mérkőzésre. Az Union Holesovice ellen.

Az első dolog, amely a bizottságot elképesztette, mikor a halállal bűnhődött Redl lakásába belépett, a mindenütt szembeötülő női izlés volt. A bútor és a huzatok is a piros szín különböző árnyalataiban pompáztak.

A mennyezetes ágyon selyempaplan és rózsaszínű plüssszuval vonta magára a figyelmeztető Dominát az alabástrom mint dohányszőkelet, éjjeliszekrénylap és mint különféle szobrocskák anyaga (egyedül Napóleon mellszobra az íróasztalon volt bronzból). Mindenütt kecses nippel hivatkozott, és mind a három szoba csak úgy árasztotta magából a parfüm illatát. Feltűnt az óriási toalettasztal hajfestőszerekkel, tubusokkal, tégelyekkel, hajszűrővasakkal, manikűrkészlettel, krémekkel, parfümmel és hasonló tárgyakkal.

Amikor az íróasztalt feltörték, és megállapították, hogy a számtalan erotikus tartalmú, halvány és tarka papíron írt levélke férfikéz től származik, egyszerűen megoldódott a rejtély: Redl ezredes homoszexuális volt.

Megkezdett, majd összegyűrt, és a papírkosárba dobott levelek a fiatal stockeraui ulánushadnagy iránti szenvedélyéről tanúskodtak; a hadnagy beleszeretett egy lányba és el akarta venni, miközben Redl a legkétségbeesettebb kitérősekkel próbálta visszahódítani a maga számára.

Kedves, kedves Stefanom! F. h. 22-i leveledet megkaptam, és nem tudom felfogni, hogy tényleg el akarsz hagyni, holott oly gyakran fogadtál nekem hűséget és hálát. Csak azt ismételhetem neked, hogy a házassággal tartósan boldogtalanná teszed magadat. Eleinte minden csupa illúzióknak és csodaszépnek tűnik, de amikor a titokzatosság elműlik, akkor jön

idő az ember, mi is a nő. Nehogy valamit is mellőz nekem rólam. A nők mindenbe belelebegnek, csak amit nem kellene megérteniük, az az egyetlen dolog, amit valóban megértenek. Még egyszer óva intelek, nehogy elhagyj engem. Kétségbe vagyok esve, és nem tudom, mi legyen most. Legszívesebben elutaznám veled (Dávos?). Azonnal szerezhetnék neked szabadságot, és azt hiszem, meg tudom neked venni az ígért Austro-Daimler túrakocsit is. Kedves Stefanom, ha Bécsbe jöhetnél, ird meg nekem, én akkor azonnal...

Háromszor kezdett bele ebbe a levélbe, mind a három fogalmazványt eldobta Redl. Végül elhatározta, inkább élőszóval próbálja meggyőzni a barátját, hogy ne hagyja őt el. Helyre utazott, ahova Stefan is eljött a közeli helyőrségből. A szállodai megbeszélés a jelek szerint Redlnek azzal az ígéretével végződött, hogy megveszi az Austro-Daimler túrakocsit. Már régóta hajtattott a postahivatalhoz, amely már régóta megfigyelés alatt állt...

Mihelyt az öngyilkosság híre elterjedt, a fiatal ulánustiszt azonnal jelentkezett a katonai bírói hatóságoknál, minthogy feltételezte: a barátját homoszexuális miatt jelentették fel, és ezért lett öngyilkos. Kiderült, hogy sejtelme sem volt Redl kémkedéséről. Ennek ellenére háromévi súlyos fegyházra ítélték fiatalankodásért.

Köz tudomású volt ugyan, hogy az ezredes állandó kapcsolatban van a fiatal tiszttel,

ezen azonban senki sem ütközött meg, mert Redl a hadnagyot mindenütt unokaöccseként mutatta be. Stefan valójában egy morvaországi hivataloszolganak volt a fia, és Redl mint fiatal kadétot elcsábította. Ugyanő viselkedni lovassági hadapródiskolába történt átelyezésekor. Vett neki két hátszlovat, és különben is elhalmozta ajándékaival.

Redl áruló tevékenységére épp elég bizonyítékot találtak: nyugtákat Oroszországból érkezett pénzküldeményekről, elismervényeket rubelösszegek beváltásáról és mindenekelőtt fényképlemezeket. Redl a lakásán, besötétített ablakok mellett, szigorúan bizalmas szolgálati szabályzatokat, mozgósítási utasításokat és hasonló irományokat fényképezett le, amelyeket világszerte a német vezérkar kiadványok – Moltke tábornok mesterművel – mintájára szerkesztenek meg, de természetesen mindenütt a helyi vasúti, hajózási, úthálózati és beszállásolási viszonyoknak megfelelően alakítanak át. Megbízói számára Redl lefényképezte a fegyverzettel és az élelmezéssel, a vasúti szállítmányokkal és a csapatmozdulatok keresztülvitelével kapcsolatos rendeleteket is, hasonlóképpen Krobotin hadügyminiszternek, Ferenc Ferdinánd trónörökösnek, valamint Conrad von Hötzendorfnak, az osztrák–magyar vezérkar főnökének legfrissebb rendeleteit is, melyek a VIII. hadtesten belüli szervezési ügyekre vonatkoztak.

Itt azonban még nem lehetett bizonyítékot

származására nézve, hogy Redl konkrét háborús előkészületeket, például felvonulási tervrajzokat, határerődítményeket, vártervjrajzokat, lövegállásokat vagy pedig a külföldön működő osztrák–magyar kémek nevét árulta volna el – bár akkor ezt szélteben-hosszában állították. Árulásának a fiókjaiban megtalált bizonyítékai mindössze másfél évre nyúltak vissza, amióta Prágában működött. Ez idő alatt kémkedésével csaknem hatvan ezer katonát keresett, vagyis törvényes fizetésének tízszeresét. Régebbi keletű bizonyítékok hiányában aztán von Georgi osztrák honvédelmi miniszter az interpellációkra adott parlamentválaszában arra a következtetésre jutott, hogy az árulás mindössze két évre nyúlik vissza. Viszont zsebre kellett vágna azt az ellenvetést, hogy Redl legalább tíz év óta feltűnően költözkedett, s már régóta két autót tartott.

Redl, aki hihetővé tudta tenni, hogy nagy magánvagyonra van, és hogy örökölt is, már évekkel ezelőtt Neustift–Innermanzingban hártokot vásárolt, s Prágán kívül a bécsi Wickenburggassében is elegánsan berendezett lakással rendelkezett, aztán hátszlovakat tartott, és gyakran rendezett pezsgős mulatságokat. Büntetteinek tehát legalább arra az időre kellett visszanyúlniuk, midőn a vezérkar Nyilvántartási Irodájában az osztrák–magyar hírszerző szolgálatnak volt a vezetője, hanem éppen csapatszolgálati idejére, midőn a határerődítményekben állomásozó ezredek

ben teljesített szolgálatot: a 9-es gyalogostál
nál Przemysłben és a 30-as gyalogezrednél
Lembergben.

Rendkívül meglepő volt Redl magatartása
Ausztria legnagyobb katonaszabadtársi
kémskedési perében, a Hekailo-Wienchow
ski-Acht-perben, úgy, hogy tíz év múlva Redl
öngyilkossága után a kevés beavatottban
szükségképpen felébredt a gyanúper, misze
rint abban az ügyben kettős szerepet játszott
és olyan módon semmisített meg emberéletet
ket, hogy annál ördögibbet még gigondolha
sem lehetett.

1903-ban ugyanis Bécsben előzetes nyom
zást folytattak a lembergi 43-as Landwehr
hadosztály igazságügyi előadója, Hekailo
hadbíró ezredes ellen, mert felmerült a gyanú,
hogy egy nyugta meghamisításával hivatalos
pénzeket sikkasztott. A szigorú titoktartás
mellett lefolytatott nyomozás kapcsán a szá
badlábon hagyott Hekailo megszökött. Csak
amikor szökése köztudomásúvá vált, akkor
jelentkeztek további károsultak, kiknek val
lomásából kiderült, hogy Hekailo egy lovas
sági kapitány házassági óvadékát és egy
gondnokság alá helyezett személy vagyonát is
elsikkasztotta.

Pár hónappal azután a későbbi osztrák
magyar vezető hadbíró tábornok Wilhelm
Haberditz irodájában, aki a Hekailo elleni
vizsgálatot vezette, megjelent Alfred Redl ve
zérkari százados, és azt a meglepő közlést

adta, hogy az általa beszerzett cáfolhatatlan
bizonyítékok szerint Hekailo orosz szolgálat
ban álló kém volt, és valószínűleg ő adta át
az oroszoknak az osztrák-magyar csapattes
tek felvonulási terveit is, egy Thornban mű
ködő kém közvetítésével. Egy levél révén,
amelyet egy Galiciában élő barátjának írt He
kailo a menekülése után, ennek jelenlegi tar
toskodási helyét, a brazíliai Curitybát is isme
rik. Szintügy ismeretes a fedőneve is: „Karl
Weber”. Ezek szerint lépéseket kell tenni He
kailo kiadatása iránt.

Azonnal megfogalmazták a megfelelő iro
mányt, amelyben természetesen csak a család
és sikkasztás köztörvényi büntetési szerepel
tek; ezt a kiadatási kérelmet a külügyminisz
terium távirati úton továbbította a brazil kor
mánynak. Midőn azonban Hekailót le akar
ták tartóztatni, Karl Weber névre szóló orosz
utlevelet mutatott fel, és az orosz konzulátus
védelme alá helyezte magát. Már éppen elren
deltek, hogy egy magas rangú tiszt utazzék
Brazíliába, az őrizetben levő Hekailónak
szembesítéssel történő azonosítása céljából,
amikor értesítés érkezett a curitybai osztrák-
magyar konzulátustól, hogy Hekailo feladta
a tagadást, mivel bőröndje felnyitásakor leg
felül osztrák díszatilláját találták meg.

Most, amikor már vitathatatlan volt, hogy
a letartóztatott egyén osztrák katonai sze
rmély, a brazil csendőrtisztek „megsajnálják”,
és töltött pisztolyt csempészték be a zárkájá
ba, Hekailo azonban éppoly kevésbé használ

ta fel ezt a fegyvert, mint azt a lehetőségem amelynél a kísérem brazil tüzér alezredes a Paraguaió Rio de Janeiroba vezető tengeri úton többször nyújtott neki, hogy a tengerre vesse magát. Rio de Janeiroban Hekailót egy Triest felé induló szénszállító tehergőzben hajózták be. A fedélköz egyik kabinjában helyezték el, és kétségkívül nagyon szenvedett a trópusi hőségtől, mert Bécsbe érkezésekor csaknem felismerhetetlen volt.

Programszerűen most Hekailót mindennek elélt sokrétű sikasztásai felől hallgatták ki Ferenc József császár élénken érdeklődött a per iránt, s ennek minden mozzanatáról jelentést kapott barátjától, Beck gróftól, a vezérkar főnökétől. Végül eljutottak odáig, hogy most Hekailo elé tarhatták árulása bizonyítékait is. Ezek főképpen fényképekből és levelekből álltak, melyeket egy, a varsói orosz vezérkari főnöknél alkalmazott nevelő főadócímére küldött az illetőnek. Redl állítása szerint a Hekailót terhelő bizonyítékok megszerzése huszonkilencezer koronába került, mely összeget az osztrák honvédelmi miniszteriumnak ki is kellett fizetnie. Egyébként Hekailo kihallgatásaiba mint szakértőt bevonták Alfred Redl századost.

Hekailo, aki kétségtelenül tudta, hogy a kiadatási kérelem szövege szerint, s nem kevésbé a Brazíliával fennálló államszerződés értelmében kémkedésért ő nem büntethető (ezért nem használta ki az öngyilkosságra nyújtott lehetőségeket), a vizsgálat folyamán

mindkivül őszintének mutatkozott, és kertelés nélkül bevallotta, milyen titkokat adott át az oroszoknak, köztük a lengbergi helyőrség részletére vonatkozó részletes utasítást. Csak arra a felvonulási tervről nem akart egyáltalán beszélni, és Redlnek, aki feltűnő buzgalommal igyekezett rábeszélni őt, hogy ismerje be e terv elárulását, találoán vágott egyszer vissza: "Házados úr, honnan szerettem volna megmondanom ezt a felvonulási tervet? Ezt csak a bécsi vezérkari irodából adhatta el valaki az oroszoknak."

Hosszas sürgetésre Hekailo a cinkosát is megnevezte, a lovag von Wienchowski őrnagy, a stanislaui hadkiegészítő kerület parancsnoka személyében. Már a következő napon Haberditz őrnagy hadbíró, a legmesszebbmenő felhatalmazásokkal felszerelve, Redl és dr. Seliger hadbíró társaságában odaült az őt. Von Wienchowskit saját irodájában tartóztatták le, utána házkutatást fogatosítottak nála. A bizottság először semmi jelentős dolgot sem talált a lakásán.

A gyermekszobában az őrnagy hatéves lánykaja játszószobát német nevelőnőjével. A bájos gyermek eleinte nagyon elfogódott volt, és riadtan bámult betolakodott idegekre. Csak amikor Redl kézen fogta és lenyelte, kezdett vele beszélgetni, kapott kissé bizalomra. Redl néhány kérdést tett fel a kislánynak, például hogy mennyi kétszer kettő. Ugy tett, mintha meglepődött volna, hogy a gyermek ilyen helyesen válaszol a kérdésekre,

és meg is dicsérte. Ezzel boldoggá tette a kis lányt.

– Te olyan okos vagy, hogy talán azt is tudod, hová dugja el apuka a leveleit? – kérdezte Redl.

– Persze hogy tudom – nevetett a gyermek beszaladt az őrnagy úriszobájába, a hatalmas íróasztal alá bújt, és ennek bal sarkára mutatott.

Felfordították a nehéz bútordarabot, s egy rejtett gombot találtak rajta. Mikor ezt megnézték, kinyílt egy titkos fiók, tele súlyosan terhelő okmányokkal. A bizottság elégedett lehetett kriminalisztikai sikerével, de ezt az elégedettséget korlátozta az a fondorlatos mód, ahogyan Redl visszaélt az ártatlan gyermekkel, hogy ez elárulja az apját.

Az ügy vizsgálati aktacsomói végül is száz-húsz kilót nyomtak. Egy nagy ládában örökösték az aktákat, és éjjel-nappal katonai őrszem ügyelt rájuk, az öröket pedig még éjjel is ellenőrizte mindkét őrnagy. Egyik nap, amikor Haberditz hadbíró őrnagy éppen távol volt, Redl ebből az iratcsomóból egy szigorúan titkos mozgósítási iratot próbált dr. Seligertől betekintésre elkérni. A kapott utasításokból való tekintettel dr. Seliger elutasította a kérelmét, mire Redl láthatóan kedvetlenül távozott. Rövidesen aztán felvetette a bizottságnak, küldje őt Oroszországba, hogy Varsóban kinyomozza az ügy néhány tisztázatlan mozzanatát. Javaslátát elutasították, mert az eljárás szempontjából ezek az adatok nem

volnak perdöntőek. Egy további cinkos, Alexander Acht százados letartóztatása után – aki Lemberg katonai parancsnokának volt a személyi segédtisztje –, a bizottság visszautazott Bécsbe, s itt folytatta a letartóztatottak kihallgatását.

Ekkor feltűnő változás következett be Redlnél: míg eleinte a legnagyobb ügybuzgósággal munkálkodott azon, hogy rábizonyítsa a vádat von Wienchowski őrnagyra, most hirtelen ennek ártatlansága mellett kezdett kardoskodni. A dolog odáig fajult, hogy a vizsgálatot vezető Haberditz egyszer kénytelen volt ezt Redlnek négy szemközt felróni, és közölni vele, hogy magatartása következtében további együttműködésük kérdésessé válhat. Erre valósággal összekülönböztek, mire Haberditz Redlnek, mint szakértőnek, a leváltását kérte a Nyilvántartási Iroda akkori főnökétől, Hordliczka ezredestől. Ez utóbbi lényegében igazat adott Haberditznek, és megígérte, hogy megfelelően hatni fog Redlre, azonban kijelentette, nem tudja magát elhatározni Redl visszarendelésére, mert hiszen ennek volt az érdeme a fő gyanúsított leleplezése, és nem akarja őt megfosztani fáradozása gyümölcsétől. Haberditz őrnagy hadbíró ennyivel megelégedett. Redl ezután sokkal tartózkodóbb lett, s különösen az akadémikusok ellenvetéseket szüntette be.

Sőt egy nap arra is ajánkozott, hogy Varsóból megszerzi az állítólag Wienchowski őrnagy által saját kezűleg lemásolt mozgósítási

utasítások egy darabját. Ausztria–Magyarországnak ugyanis a varsói vezérkarnál egy nagyon megbízható orosz tiszt áll a zsoldjában az ő számára gyerekjátek volna a dossziéba kitépni a szóban forgó iratot. Haberditz hadbíró őrnagy mélyen meg volt rendülve, amikor Redl mintegy három hét múlva közölte vele, hogy Varsóban meglesték, amint a szóban forgó orosz vezérkari tiszt a *H dosszié*-val jár, ezt követően átkutatták az íróasztalán Ausztriának szóló számlákat találtak benne, mire két napon belül a rögtönítélő bíróság ítélete alapján a tisztet felakasztották.

Redl leplezése nyomán fény derült akkor kettős játékára. Ő maga volt az, aki az oroszoknak eladta az osztrák–magyar felvonulási tervet, de ugyanakkor megértette velük, hogy most Ausztria számára kell valamilyen sikert felmutatnia. Annál is inkább szükség volt egy ilyen sikerre, mert akkor tudódott ki az osztrák–magyar felvonulási terv elárulása, és Redlnek feltétlenül bűnbakot kellett előállítani. Így hát az oroszok kiszolgáltatták neki a fővádlott Hekailót, aki szökése óta nemcsak értéktelen, hanem valósággal kényelmetlen lett a számukra, minthogy az orosz vezérkar Hekailo őrnagyot megrövidítette díjazása felével, és tartania kellett a feljelentésétől. Mikor azonban a vizsgálat olyan osztrák tényleges tisztekre is kiterjedt, akiknél az orosz vezérkar még érdekelve volt (Wienchowskira és Achtra), nyilván nem maradtak ki a varsói orosz hírszerző iroda szemreh-

ései és fenyegetőzései Redl szemben. Ez volt az oka annak, hogy Redl hirtelen kiállt Wienchowski őrnagy és a másik tiszt ártatlansága mellett, és igyekezett a bírói szerveket rávenni arra, hogy mindkettő ellen beszüntessék az eljárást. Ez azonban nem sikerült neki, így Redlnek az oroszokat más módon, de minden áron meg kellett győznie további „lopástól”. Ekkor követte el aztán a legnagyobb gázságot, amennyiben agyafúrt módon törbe csalta azt a varsói orosz vezérkari tisztet, aki Ausztria számára tevékenykedett, és így hóhérkézzre juttatta.

Hekailót, Wienchowskit és Achtot nyolctól tizenkét évig terjedő fegyházra ítélték; Wienchowski a josefstadi fegyházban halt meg. Egy további eset, amikor Redl a halálba kergetett egy orosz ezredest, aki kémkedési megbízást teljesített Ausztria számára, a beírulás gyorsasága miatt méltó említésre. Ferenc Ferdinánd trónörökös látogatóban volt Szenpétvárt, és több politikai kérdésben egyezsége jutott a cárral; útban Oroszországhoz hazafelé, kíséretében volt az akkori szenpétvári osztrák–magyar katonai attasé, Müller alezredek. Az utazás során a főherceg utasította a katonai attasét, ne ingerelje most a cárt felesleges kémkedéssel. Varsóban Müller alezredek elbúcsúzott a trónörököstől. Müllert azonban felkereste itt egy Kirill Petrovics Lajkov nevű orosz vezérkari ezredek, és megvételre ajánlotta fel neki a teljes orosz felvonulási tervet. Ilyen alkalmat Müller alez-

redes a főherceg utasítása ellenére sem laszthatott el, tehát közvetítette a felvonulási terv megvételét.

Rövid vadászkirándulás után Müller visszatért Szentpétervárra, és már az első napon fagyos, csaknem sértően elutasító magatartást tapasztalt olyan személyeknél, akik eddig barátságosan közeledtek hozzá. Csak amikor olvasta az újságban, hogy Kirill Petrovics öngyilkos lett, akkor vélte megérteni eddigi vendéglátói hidegségét: nyilván megtudták, hogy Lajkov ezredes felajánlotta neki a mozgósítási tervet, és most azt gyanítják, hogy erre ő csábította a szerencsétlent.

A cári tiszték azonban nem ezt vették tőle rossz néven, hanem azt, hogy a kémjét elárulta Oroszországnak. Ebben azonban teljesen ártatlan volt Müller, akit különben röviddel ezután leváltottak a helyéről. Az egykori parlamentí képviselő, Adalbert Sternberg gróf beszélt erről az ügyről Pál orosz nagyherceg feleségével és Ferenc Ferdinánd trónörökösével, és e beszélgetésből azt következtette, hogy Redl volt az, aki Oroszországnak elárulta, és így a biztos halálba küldte Lajkovot.

Sternberg képviselő egyébként Redlit teszi felelőssé a világháborúért. „Ez a csirkefogó mondja Sternberg – minden osztrák kém feljelentett, az orosz ezredes esete ugyanis többször megismétlődött. A mi titkainkat Redl kiszolgáltatta az oroszoknak, minket pedig megakadályozott abban, hogy kémeink segítségével megtudjuk az orosz titkokat. Így

az osztrákok és a németek 1914-ben egyáltalán nem tudtak teljes 75 orosz hadosztály létezéséről, pedig ezek létszáma önmagában nagyobb volt az egész osztrák–magyar hadseregénél. Innen eredtek a mi nagy veszteségeink, innen a vereségünk. Ha tisztán látnunk volna, akkor a tábornokaink nem hajszolják bele az udvari méltóságokat a hadüzenetbe.”

Ezt az állítást, hogy Redl az összes osztrák–magyar, sőt a német kémeket is, akik Oroszországban tevékenykedtek, elárulta az oroszoknak, többször megismételték olyanok, akik részt vettek az eseményekben. És nagyon sok valószínűség szól is mellette, szinte úgy a mellett a feltevés mellett is, hogy Redl konkrét háborús előkészületeket árult el. Az interpellációkra válaszolva az osztrák hadügyminiszter, von Georgi altábornagy ugyan cáfolta ezt, de hiszen annak az időpontnak a meghatározásában sem volt igaza, amikor Redl ellenséges szolgálatba állt. Geor-^ggit ugyanis féltrevezette a vezérkariak testülete, amely a vezérkari tisztet még akkor is tisztára akarta mosni, amikor már bebizonyult róla, hogy elkövette a legnagyobb katonai bűntettet. Redl kénytelen volt elárulni, amit követeltek tőle; ez mindenki előtt nyilvánvaló, aki el tudja képzelni, miként szegődtek Redl árulónak és éppen ezért, milyen nagyon a kezében volt a megbízóinak.

Egy, a Redl képességeivel rendelkező, és az ő rangját viselő embert nem lehetett úgy rávenni a kémkedésre, mint ahogy a zöldfülü

katonákat szokás. Utóbbiaknál csaknem mindig ugyanazt a módszert alkalmazták: egy fiatal hadnagy, aki halálra unta magát egy erődben Cattaronál, Drohobycznál vagy Rujjancánál, egy szép nap felszólítást kap egy svájci vagy holland újságtól, írjon hangulatos cikket a helyi lakosság életéről és a tájról, ugyanis hallottak az írói tehetségéről stb. Erre próbálkozik, beküld valamit, és megkapja az újság támpéldányát – amelyet egyenesen erre a célra állítottak elő –, ő pedig ragyog az örömtől, mert „nyomtatva látja magát”, és nagy bókok kíséretében 200 frank tiszteletdíjat is kap az „elragadtatott” szerkesztőségétől. Ezután további közleményeket kérnek tőle, vagy pedig hercegi fizetéssel szerkesztői állást ajánlanak fel neki: kérjen szabadságot és jöjjen Lausanne-ba vagy Hágába. Ha visszautasítja, akkor rendelkezésükre áll a nyomás gyakorlására a nagyágyú: „Az osztrák–magyar követség szervei már behatóan érdeklődtek a cikkiró kiléte iránt, de ők szigorúan megőrizték a szerkesztőségi titkot, mert értékes munkatársukat nem akarják elveszíteni.” Ez már elég érthető volt a szegény hadnagy számára. Ha a továbbiakban nem lesz engedelmes, beárulják „a sajtónak tett illetéktelen közlések”, esetleg „katonai titkok elárulása” címén, mert ugyan mit nem lehetne katonai titoknak tekinteni!

Magasabb rangú tisztet, akiket büntetésből vezényeltek határ menti helyőrségekbe, vagy akiket a sivar táj és az egyhangúság az

alkohol és a szerencsejáték karjaiba kergetett, rendszerint pénzemberek kölcsönajánlatai révén hozták ezektől függő helyzetbe. A század elején Galiciában és Bukovinában ilyen beugrató uzorások valóságos bandája garázdálkodott, s többek közt Hekailót, Wienchowskijt és Achtot is ők kényszerítették a kémkedésre.

A kémek beszerzésének harmadik módja közlelni olyan emberekhez, akik csempészést vagy más büntetendő cselekményt követtek el, és büntetlenség biztosításával nyerték meg őket a kémszolgálat számára. Bizonyos tekintetben Redl is a maga előélete áldozatának tekinthető, bár feltételezhető, hogy mint a hírszolgálat vezetője, szellemileg felfőtődött meg. Ugyanis létezik-e nagyobb fokú hivatásbeli kettősség, mint kémeket toborozni és kémeket leleplezni, kémeknek megbízást adni és kémeket kiszolgáltatni a megtorlásnak? Majdnem elkerülhetetlenül fel kellett benne merülnie a gondolatnak: mennyivel jobban tudna információkkal szolgálni ő, mint azok a szegény fickók, akiket ő könnyűszerrel leleplez le, és akik mégis sok pénzt keresnek – többet, mint jómaga.

Ennek ellenére, amilyen becsvágyó ember volt, sosem alacsonyodott volna le ilyen szolgálatra, ha nem lett volna zsarolás áldozata.

Redl, mint a kémtoborzás vezetőjét, természetesen megfigyelték az idegen hatalmak ügynökei, s tudni akarták, kikkel érintkezik. Ezek a megfigyelőszervek hamarosan rájöt-

tek arra, amit Redl fejebbalói és kollégái nem tudtak – hogy tiltott kapcsolatokat folytatott férfiakkal. Különböző körülmények arra utalnak, hogy az az orosz katonai attasé, aki Ferenc József császár egy udvari bál alkalmával sértően mellőzött, volt az a valaki, aki Redlt – természetesen már sokkal régebben Oroszország javára folytatandó kémkedésért kényszerítette. Amikor az orosz megtudta, hogy ellenfele homoszexuális, Redl vesztett, mert ennek a természetellenes hajlamnak a köztudomásúvá válása a fejébe került volna, míg titokban lehetett gonosztevő, és mégis egyik rangfokozatról emelkedhetett a másikra, egészen a vezérkari főnök tisztéig, esetleg még tovább is.

A bécsi térparancsnokság rendeletét, amely az elhunyt Alfred Redl cs. kir. vezérkari ezredes úr gyászkiérteiről intézkedett, már kihirdették. A sossai laktanyában a katonazenekar a gyászindulót próbálta, az udvaron három zászlóalj gyakorolta a díszsörtüzet, a csapattestek és katonai intézmények megrendték a gyászkoszorúkat – amikor szerdán a térparancsnok körtáviratot küldött szét: „Az elhunyt Alfred Redl úr, volt ezredes temetése a legnagyobb csendben zajlik le. Ezzel a tegnap utasítások érvényüket veszítik. Bürkl s. k. ezredes.”

A holttestet felboncolták, azután pedig ko-

min a központi temetőbe szállították. Egyetlen tiszti sem kísérte. A temetés költségei, melyeket az elhunyt bátyja (aki időközben megváltoztatta a nevét), később a hagyaték örökösére rendezett, 467 koronára rúgtak, beleértve a koporsót, a szállítást és a sirt. Alfred Redl a bécsi központi temetőben a 79. század 28. sorának 38. sírjában temették el.

Az irományokat, könyveket és fényképlemezeket, amelyek Redl árulásával összefüggésben állhattak, egy nagy bőröndbe csomagolták, s ezt a Nyílvántartási Iroda főnöke magával vitte Bécsbe. A Prágában folytatott további vizsgálatokat dr. Leopold von Mayerbach és dr. Vladimír Dokoupil hadbírókra bízta. Birósági gondnokká dr. Uhlir közjegyzőt nevezte ki a Malá Strana-i kerületi bíróság, s ő végeztette el a hagyaték leltározását.

Készpénzben 15 184 korona 47 fillért találtak, aztán 5966 korona 38 fillérnyi értékparát, 2685 korona 90 fillér összegű betétkönyvet, 2618 koronára becsült értéktárgyakat és 3584 koronára becsült bútorokat, azonkívül óriási mennyiségű hímzett fenérműt (közte 195 inget), gazdag ruhatárat: tíz darab selem- vagy prémelésű tiszti köpenyt, eső- és lovaglóköpenyeket, civil télikabátokat és felöltőket, 25 Pejachevich-nadrágot, négyszáz pár glazkésztyűt, 8 tiszti kardot, 10 pár lakcipőt és így tovább. Mindössze egy revol-

vert árvereztek el: az idegen browninggal amellyel Redl megölte magát, és amelyben természetesen az ő személyi tulajdonát „mérték fel”. A könyvtár 125 kötet hadtudományi műből állt.

A lakás legdúsabban felszerelt részei voltak: a nyeregkamra, mely díszes csótárokkal lakkbőrből való szügyelőszíjakat és kantárféjeket, ezüstsarkantyúkat és -kengyeleket, valamint nyergeket tartalmazott, és a fényképeszeti laboratórium Zeiss fényképezőgépekkel, Tessar lencsékkel, tekercsfilm-kazettákkal, másolókeretekkel, reflektorokkal, villamos előhívó lámpákkal és állványokkal. Bár a lakást egy bécsi cég külön e célra odarendelt kárpitosai rendezték be, rendkívül izléstelen volt. Éppily kevésbé tanúskodtak valami jó ízlésről a nippel. Volt például egy alabástromból készült hermelinbundás nőalak, mely egy rejtett gomb megnyomásakor leejtette a bundáját, és meztelenül állt ott! A törvényszék az egész berendezést egyre-másra 33 167 korona 75 fillér értékre becsülte, amihez további vagyontételként még egy telivér pej, két félvér hátsó, a két autó (melyekről az árveréskor azt a tréfát csinálták: vezetőülések nincsenek, csak félrevezető ülésük van) és Redl neustift-innermanzinger földbirtoka járult.

Ezzel a vagyonállaggal szemben igen nagy követelések álltak fenn: a bécsi Szalay-féle egyenruhaszabóság 9038 koronát, a cs. kir. vezérkar méneskezelősége 3200 koronát követelt, a könyveket az ezredes nem fizette ki

Dr. L. W. Seidel-féle bécsi könyvkereskedésnek, Redl bátyja kölcsönök fejében követelt 4800 koronát és a kamatokat, bútór-, divat-, autó- és fényképeszeti kereskedők, szállás- és vállalatok, egy fogorvos, a Klomser család (mely egyébként szállásért, koptatásért és kártérítésként csak 450 koronát követelt), valamint Redl szolgálja jelentkeztek különféle követelésekkel, úgy hogy az adósság mintegy 45 000 koronára rúgott. 1913. november 30-án a prágai törvényszék kimondta a hagyatékra a csődöt. Minthogy a szolgálati lakásba Redl utódjának, Ludwig Sündermann ezredesnek be kellett költöznie, a kleinseiteni chotek utcában külön e célra bérelt helyiségben ejtették meg a hagyatéki árverést, melynek bevétele elmaradt a várakozáshoz képest. Ezenformán a hitelezők kezéhez mindössze 14 938 korona 30 fillért, vagyis 17 százalékot fizettek ki.

Az árverésen egy prágai reáliskolai tanuló egy csomag tekercsfilmot vásárolt. Később felfedezte, hogy az egyik film exponálva van. Egy tanár jelenlétében előhívta az iskola fizikai laboratóriumában, mikor is a *J 15 jelzésű titkos szolgálati szabályzathoz (Hadszállítmány-menetrend) kiadott, csak szigorú titoktartás mellett kezelhető póttutasítás* tűnt elő a filmen. Átadták a hadtestparancsnokságnak, ez pedig Bécsbe, a vezérkar Nyilvántartási Irodájához továbbította a filmet.

Az olyan leveleket, amelyek nyilvánvalóan semmi kapcsolatban nem álltak Redl hazai

árulásával, a csódtömeggondnok még ma is őrzi. Férfaktól származó szerelmes levelek ezek, s szellemtelenségük annál is feltűnőbb mert általában a homoszexualitások részéről finomabb, magát megfigyelő érzület szokott megnyilvánulni. Redl szeretői azonban fiatal tisztek és katonák voltak. „Örömmel ragdom meg a tollat...” – így kezdődik majd mindegyik, és követelőző pénzkéréssel végződnek. Egy hatalmas, díszes iskályát, egy hozzávetőleg háromszáz névjegyből álló gyűjteményt tölt meg – jobbára arisztokrata nevekkel. A jelek szerint Redl igen sokra tartotta a cseh arisztokráciához fűződő kapcsolatait, s legizőbb ambíciója arra irányult, hogy elnyerje a nemességet. Egyelőre azzal kellett megelégednie, hogy a kocsijajtáján a névbetű fölé ötagú, úgynevezett „polgári” koronát festetett.

Két-három levele egy prágai félvilági hölgytől, Ludmilla H.-tól származott, aki a vezérkari főnök szeretőjeként szerepelt. A világban *fausse maîtresse* volt, s csak arra a célra szolgált, hogy csírájában elfojtsa a homoszexualitás gyanúját. Leveleiben Ludmilla H. pénzköveteléseket támaszt: kerteelés nélkül kijelenti, hogy a Redlrel való barátsága, „s az az igényed, hogy mindig megörizzem a külszint”, elapasztja a legfontosabb jövedelmi forrásait.

Redl esetleges szellemi tevékenységének semmilyen bizonyítékát sem találmi. A röviddel azelőtt, készen összeállítva vásárolt, kato-

nal jellegű könyvtár árát Redl ki sem fizette, a könyveket még csak fel sem vágta. Egyéb könyvei nem voltak, színházban csak operett-előadásokon lehetett őt látni. Pollak doktorral, Ausztria fő államügyészével való barátságja a jelek szerint kizárólag kriminalisztikai érdekközösségen alapult.

Redl magas, vállas ember volt, felfelé pödört bajusszal, gondosan fésült hajának szélességét hajfestéssel fokozta. A legszorgalmasabb vezérkari tiszt, a leggyorsabb aktívulintező hírében állt (Németországban már békeidőben Ludendorffnak volt hasonló hírneve). S ez a szorgalom annál figyelemre méltóbb, ha e tevékenységhez hozzáadjuk a saját kímkedésével járó munkát, és ennek elkendőzéséhez és a homoszexualitása leplezéséhez szükséges mesterkedéseket, a titkos barátainál és hivatalos barátóijével folytatott ügyeit.

Nem kétséges, hogy a foglárfi Alfred Redl (az apja a lembergi cs. kir. helyőrségi fogháznak volt a gondnoka) még magasabb pozícióig is eljutott volna, ha titkos tevékenysége még egy évig, vagyis a világháború kitöréséig felfedezetlen marad.

Míg Ferenc József császár az egész ügyet a monarchiáért szerencsétlen esetnek tekintette, amely ellen már semmit sem lehet tenni, Ferenc Ferdinánd, a trónörökös más felfogatást vallott, és állhatatosan ragaszkodott ehhez. Ő a Redl-esetet a hadseregbe jellemző

ügynek fogta fel, és mindenáron igyekezett kimutatni bizonyos személyek bűnösségét. Belelovalta magát egyes emberek üldözésébe s ezt haláláig folytatta. Három levélbe volt módom betekinteni, az első ezek közül Redl öngyilkosságára vonatkozik.

Igy szól: *Ő Császári Fensége azonnal odalépett hozzám, és emelt hangon mondotta: „Keresztényietlen dolog az öngyilkosságot megpártfogolni is. Az öngyilkosság általában keresztényietlen dolog, és ha az ember segédkezni nyújt hozzá (hogy lehetővé tegye), akkor ez barbárság. Igenis barbárság! Hogy szabad vallakit utolsó kenet nélkül meghalni hagyjal! Még ha tízszor is csirkefogó! Minden gazember, akit felakasztanak, a bitófa alatt a vallásáldásában részesül – egyébként ennek a csirkefogónak az akasztófán lett volna a helye. Ott hagytam volna lógni! De valakire ráparancsoltam az öngyilkosságot, keresztényietlen dolog!”* Bátorkodtam megjegyezni, hogy az öngyilkosságot senki sem parancsolt rá, de *Ő Császári Fensége indulatosan szakított félbe: „Csak semmi szőrszálhasogatás! Éppen elég, ha nem akadályozták meg az öngyilkosságát!”* *Ő Császári Fensége afölött is nagyon felháborodott, hogy semmit sem tudtak Redl hajlamairól, és megismételte: valóságos botrány, hogy ilyen embert felterjesztettek a vaskoronára (a Vaskorona-rend III. oszt. keresztjére).*

Egy másik levél a hadiakadémia és a vezérkar újjászervezésével foglalkozik, amelyet Fe-

rrdinánd a Redl-ügy hatása alatt akart keresztülvinni.

Mint ahogy Ő Császári Fensége, a Trónörökös-Főherceg Úr Katonai Irodájától bizalmasan közölték velem, Ő Császári Fensége a hadiakadémia teljes átszervezését akarja keresztülvinni. Jandrić, Firbas és Hofrichter hadiakadémiát végzett növendékek esetei (az első kettnél kémkedés, az utóbbinál mérég általi gyilkosság), mindenekelött azonban a Redl, azt bizonyítják, hogy ott az erkölcs nagyon megromlott. Vasseprűvel kell beavatkozni. Ő Császári Fenségének felháborodása állítólag különösen a hádtest- és hadosztályvezérkari főnökök, valamint a vezérkar irodafőnökei ellen irányul, s követeli az összes urak leváltását a tisztiségekből, továbbá az egész vezérkar felállítását. A vezérkarba feltétlenül be kell vonni a nemességet, s szembe kell szállni azzal az állítással, hogy az arisztokrácia kizárólag a lovas fegyvernemeknél szolgálhat.

A főherceg azonban félreismerte a hadiakadémia növendékeinek és a vezérkari tiszteknek ilyen elfajulására vezető okokat. A hadiakadémiába való felvételi vizsgák és feltételek igen nehezek voltak, a tananyag belső ellentmondásban volt önmagával olyan értelemben, hogy általában csak beteges becsernyőzhetett eredményhez. Az egyik vagy másik szak iránti különös képesség (például rajzkészség, stratégiai, matematikai vagy nyelvtelenség) inkább akadály volt, semmint előny, minthogy ilyen különös tehetség több-

nyire egy másik tevékenységi terület rovására jelentkezik. Ugyanannyi önmegtartóztatási energiával és becsvágygal, amennyi a vezető karba való bejutáshoz kellett, bárki például akrobatává is nevelhette volna magát. A főherceg nem érte fel észsel, hogy az ilyen becsvágy máshova is torkolthatik – a karrier vagy a pénz kedvéért kifejtett bűnös tevékenységbe –, s inkább a „plebejus származásra” hárította a felelősséget.

Amikor a főhercegnek be kellett látnia intőkedéseinek keresztülvihetetlenségét, Nyilvántartási Iroda ellen fordult fokozott haraggal. Kijelentése így hangzik az egyik levélben:

Nem látom be, mire való egy Nyilvántartási Iroda, ha egy tisztnek egy vagy két automobilja is lehet, s orgiákat is rendezhet anélkül, hogy ez feltűnnék.

Úrbanski altábornagy sok keserűséggel szól a trónörökös részéről elszenvedett üldözötetésekről és sértésekről. Kívánságomra emeltem ki az egész akciónak a lefolyását memorandumban foglalta össze, amelyet itt kivonatoltan kívánok közölni.

Mindenekelőtt mint a keresztény-katolikus vallásba ütköző dolgot rótták fel nekem, hogy megengedtem az öngyilkosságot. Az öngyilkosság mellett szóló kényszerítő okokat a bizottság összes tagjai elismerték annak idején s nem is én voltam közöttük (rangban) a legidősebb, ám a trónörökös haragja mégis engem ragadott ki mindnyájunk közül! Nekem kellett

Fredy Jankovics kezeleménye

valaha felismernem Redl szenvedélyét, nekem kellett volna észrevennem állítólagos költségeit, különösen pedig az autótartást. Redl nagylelkű volt, egy ezredesi rangban levő vezérkari főnök összes illetményeit élvezte, a prágai hadtestparancsnokság épületében díjazással kapott lakást és istállót, tehát igen tekintélyes jövedelemmel rendelkezett. Azonkívül a minisztériumi lapjából úgy tudtam, hogy éveken keresztül kisebb örökség szállt reá, ennekem ez volt a záradékkal adták őt át: „Saját vagyona van.” Amíg az én alárendeltem volt, Redlnek nem volt autója, később, bécsi csapatszolgálatában, majd prágai vezérkari főnöksége alatt az ő életmódjáért már nem lehetett engem felelősé tenni.

Valósággal patológias volt az a mód, ahogy a trónörökös dühe a személyemre összpontosult, pedig a neheze még hátra volt. A Tábor-könyvékén lezajlott 1913. évi nagy hadgyakorlatokkor én vezettem az attasészállást, vagyis a manőveren vendégként résztvevő külföldi tiszteket bemutattam, a trónörökös, addigi szokásától eltérően, elutasítóan hívősen viselkedett velem szemben, nem nyújtott nekem kezét, mint más-kor, nem is beszélt velem, úgyhogy ebben az uttasék ellenem irányuló nyílt sértést láttak. Így folytatódott a hadgyakorlat után is, míg néhány hónap múlva egy esemény újra felkorpúscsolt a trónörökös dühét. Egy prágai köztársasági tanuló fényképezőgépet vásárolt Redl hagyatékából, benne egy még elő nem

hívott filmmel. Ezt előhívták, mire egy mozgóképi utasítás egyik oldala jött elő rajta. Az egyik újság ezt a hírt azzal a szenzációval tetézte, hogy a film a trónörökösnek a prágai VIII. hadtest parancsnokához intézett fontos parancsát tartalmazta. Néhány óra múlva megjött a távirati parancs Konopištéből:

birooi vizsgálata a veeteksek
legszigorubbant bumentendoekek.

Bár beosztásomnál és hatáskörömmél fogva semminemű befolyást sem gyakorolhattam a Redl-ügy törvényszéki vizsgálatának menetében, mely különben is Prágában folyt, indítványoztam ezt a tanácsot adni: állapítsa meg a bíróság összegszerűen a Redl hazaáruló tevékenysége folytán a hadseregbe háramlott kárt. Azt akartam ezzel elérni, hogy Redl egész hágyatéka a hadsereg birtokába jusson. Erkölcsi szempontból sem tartottam elfogadhatónak, hogy e bűnös úton szerzett pénzből örökösök gazdáгодjanak meg, de különösen az volt nekem fontos, nehogy esetleg olyan tárgyak, melyek Redl kémtévékenységével összefüggtek és amelyek a legaprólékosabb vizsgálat ellenére is, egy átkos véletlen folytán még mindig felfedezhetőek lennének – árverés útján kerüljenek illetéktelen kezekbe, ahol új bajt okozhatnának. Ez esetben a katonai kincstár a hagyatékkal szabadon rendelkezett, a haszontalan dolgokat megsemmisíthette, a pénzt vagy pénzzé tehető értékeket jótékony célra fordíthatta

és így tovább. Előttem ismeretlen okokkal a törvényszék nem fogadta el a javaslatomat, így történt aztán, hogy Redl egész hagyatéka közjegyzőhöz került elárverezés céljából. Minden tudomást szereztem erről (ismét tanácsomjában), felhívtam a hadtestparancsnokot (Miklós), hogy mielőtt a közjegyzőnek átadná a hagyatékokat, alaposan át kell vizsgálni a Redl által elkövetett kémkedés szemszögéből az ügyet. E tanácsot követve a hadtestparancsnok bizottságot rendelt ki a hagyatékok átadására – és ennek ellenére megtörtént, amit senki sem gondolt arra, hogy közelebről megnézze a legfontosabb bűnjelet, a fényképezépet. Bár a trónörökösnek tudomása volt mind e tényekről, az én hibámról most még jobban meg volt győződve, mint valaha; újra nem segített sem a vezérkar főnökének, sem a hadigymiszternek semmilyen ellenvetése, sem pedig a törvényszéki kihallgatások eredményei – minden hiábavaló volt, fájlba ütközött az ember. A prágai hadbírákat büntető helyőrségbe helyezték át, engem azonban nem lehetett olyan hamar elfűrészelni, mielőtt meg nem találták számomra a beavatott utódot.

1914 januárjában hivatalos értesítést kaptam, hogy 1914 folyamán dandárparancsnokságot kapok, s ezért azonnal készítssem elő utódom, a bucaresti katonai attasé, von Hraničević ezredes mással való helyettesítését. A vezérkar főnöke ugyanis fontosnak tartja, hogy az anyag bősége való tekintettel legalább egy fél évig együtt dolgozzunk.

1914. április 10-én kértem a hadügyminis-
tert, vegyen engem előjegyzésbe a spalatói dandárparancsnokság betöltésére. Legnagyobb meglepetésemre a hadügyminiszter elárulta nekem, hogy a trónörökösötől rám vonatkozó bizonyos határozott parancsot kapott, melyből ő ugyan nem teljesít, de épp most tett a hadügyminisztérium javaslatot, adják nekem a zimo nyi dandárparancsnokságot (a szerb határon), mert ott alkalman lesz magamat „rehabilitálni”! Tehát még mindig a régi harag – hiába volt minden; a trónörökös merev természete nem tudott meghajolni a más ítélete előtt.

1914. április 29-én következett be végre ennek a már csupán patológiailag magyarázható üldözésnek a befejező akkordja. Mint minden nap, a vezérkar főnökének csemetésére gyűnültem jelentkeztem előterjesztésre. Comul öngyméltósága a szemmel látható felindulás jeleivel közölte velem, hogy a trónörökös egy parancsát kell előttem felolvasnia. Érdemben a következő volt az iromány szövege:

„Arra a megdönthetetlen nézetre jutottam, miszerint von Urbanski ezredes energiája és szellemi rugalmassága oly mértékben romlott, hogy tényleges felhasználásra már nem jöhet tekintetbe, és ezért orvosi felülvizsgálat alá vonandó.”

Volt annyi önuralmam, hogy röviden csak ennyit válaszoljak:

„Remélem, hogy ebben az egyenlőtlen harcban én maradok a nagyvonalúbb fél.”

Ezután folytatódott a komédia. Az orvossal

2.

szépség jött létre. Én hála istennek egészen egészséges voltam, így megegyeztünk egy közös mérvű idegességben, mely fél év lefolyása alatt kétségkívül kiküszöbölődik. Ezt a bölcs orvosi ítéletet elfogadta a felülvizsgálati bizottság két orvosa is, mire a bizottság elnöke megírta a megbeszélt javaslatot von Urbanski ezredes hathónapos teljes zsoláú szabadságolására. A trónörökös parancsa elleni nyílt ellenállás teljesen kitástatalannak látszott, az idők nem voltak olyanok, hogy ezek a tisztségviselők a bizalmi kérdést vessék fel az én személyemért. Hirtelen távozásom híre elterjedt Bécsben, a sajtó is kommentálta, a birodalom mindkét részében különféle árnyalatokhoz tartozó parlamenti tagok, nevezetesen a trónörökösök egyáltalán nem kevés számú ellenfelei megpróbáltak kifaggatni engem, vezető katonatisztek felvilágosítást követeltek. Többek között egy főherceg is meghívott magához. Felcsóltása elől, hogy mondjam meg kendőzetlenül a teljes igazat elmozdításom okáról, a hivatali titoktartásra való hivatkozással igyekeztem kitérni, mely lehetetlenné teszi számomra, hogy erről a tárgyról beszéljek. Erre a főherceg azt válaszolta: nem kíváncsiságból kérdezi, majd egy olyan mondat következett, amely mehökkentett a nyíltságával: „Az Ön számára végeredményben mindegy lehet, hogy belátható időn belül sapkarózsáján az F. J. I.^o, vagy pedig a W. II. betűket fogja hordani... Igen, igen, mi Habsburgok tisztiában vagyunk azzal, hogy a trónunk ingatag alapokon

nyugszik, s hogy egyetlen támaszuk a hadsereg. Ha ez is megrendül a dinasztia bontásában, akkor végünk van. Az olyan önkényeskedések, mint amilyenek közszájon forognak a trónörökösökről, s amilyen az Ön esetében a fennforogni látszik, túlságosan is alkalmas arra, hogy a hadsereg bizalmát aláássák...

Éppen eléggé tudtam, hogy olyan áramlat van az udvarnál, mely a trónörökösnek az uralkodás átvételére való alkalmasságát kétségbe vonni igyekszik – az én esetemnek is hozzá kellett volna járulnia ahhoz, hogy a trónörökös alkalmatlan voltának bizonyítékait megemlítsék.

Ennél komolyabb volt az a beszélgetés, amelyet Őfelsége a Császár Katonai Irodájának a főnökével, von Bolfras báróval folytattam. Amikor a kezébe került az én kiszuperálásomra vonatkozó irat, magához kéretett, és ezekkel a szavakkal fogadott: „Ezüstkanalat lopott, kedves Urbanski, hogy most hirtelen ki akarják rugni?” Mikor Bolfras őrnagy méltóságának elmondtam a nem tényleges állományba való helyeztetésem okait, a leghatározottabban kijelentette: ezt az aktát nem terjesztheti Őfelsége elé.

Az utolsó évek alatt irodám nap nap után adta a tájékoztató jelentéseket a napirenden lévő háborús bonyodalmakról: a Balkán-háborúról, a tripoliszi hadjáratról stb. Reggel négykor, amikor a császár a napi munkáját megkezdte, a jelentéseknek Schönbrunnban kellett lenniük. Az alatt az idő alatt, míg én álltam az

szoba előtt, volt kénytelen az állomáshegyét elhagyni a bécsi orosz nagykövetség két katonai titkosja, akikre a Nyilvántartási Iroda bízott rá a kémkedést – egy szó mint száz: a Császár igen jól emlékezett rám, hiszen 1913 karácsonykor a Lipót-rendet, ezt az ezredet nekem, 1914 januárjában pedig elhatározta, hogy az év folyamán tábornoki posztra kell kerülöm. Most meg váratlanul jön a nyugdíjazás – a Császár kétségkívül meg fogja kérdezni az okát. Ha az igazságnak megfelelően azt közlik vele, hogy ez a trónörökös önkényes aktsza az összes felelős személyek felszólalásait ellenére, akkor a Császár és a trónörökös közti uralkodó, közismerten feszült viszony mellett elkerülhetetlen a súlyos konfliktus, ez pedig nem kockáztatható meg a Császár betegsége való tekintettel. Így az akta von Bolfras önkényességére fiókjában maradt.

Ott hevert elintézetlenül még akkor is, midőn a trónörökös elragadta a halál, s az ügyem így más szakaszba lépett.

A vezérkar főnöke hosszú ideig tiltakozott a hadgyakorlatoknak Boszniában való megrendezése s még inkább a trónörökösnek és neje-nek a hadgyakorlat utánra tervezett ünnepélyes szarajevói bevonulása ellen, a hivatalomba ugyanis naponta érkeztek figyelmeztetések, amelyek szerint szerb részről csaknem biztosra vehető az ellenséges cselekmények. Ennek ellenére a trónörökös keresztülhajtotta boszniai politikai látogatásának programját. A vezér-

kar főnökének e minőségében jelen kellett lennie a hadgyakorlaton, az ezt követő politikai aktusban azonban nem akart részt venni. Ezért úgy időzítettek egy felső-horvátországi vezérkari szemleutot, hogy a vezérkar főnöke közvetlenül a hadgyakorlat befejezte után kénytelen volt elköszönni a trónörökösötől. A vezérkari szemle kiindulópontjára, Likába utaztában érte utol a szarajevói gyilkosság híre és a parancs, hogy azonnal jöjjön Bécsbe.

Közvetlenül Bécsbe érkezése után von Conrad öngyméltósága közölte velem, hogy ügyem most más fordulatot vett. Pár nappal később hasonló értelmű írásbeli értesítés érkezett a hadügyminisztériumtól azzal a javaslattal, hogy az izgalmakat és sérelmeimet kiplénezd, vegyek három hónapi szabadságot. Közben kitört a háború, én danárparancsnokként vonultam hadba, és rövidesen elnyertem annak a hadosztálynak a parancsnokságát, amelyet a háború végéig vezettem.

Így végződik az emlékirat, melynek fogalmazásából nemcsak szerzőjének, hanem az egész vezérkarnak a védekezése is szól. Nemcsak helyesli a „főnök” magatartását, aki egy alárendeltjét egyszerűen öngyilkosságra „vezényli”, hanem még mentegetni is próbálja a hazaárulós kém Redlt, akiről Urbanski még a beszélgetés folyamán is kijelentette, hogy semmi döntő fontosságú dolgot nem ismert, és időszzerű háborús előkészületeket nem áruelt. A memorandum pontosan annak a „palackzöld kasztszelleme”⁷⁰ a bizonyossága,

melynek értelmében az osztrák–magyar vezérkarhoz tartozó klikk tagjai az összes katonai kasztok legmagasabbikának képviselték magukat, és csak saját rangelsőjüktől fogadtak el parancsot (még ha a halált jelentette is). Megvetették a csapattiszteket, és semmibe vették az igazságérzetet, ha közülük való személyről volt szó. De nem tartották tiszteletben a trónörökösöt, és ennek katonai irodáját sem, nem tűrtek semmilyen beavatkozást saját belső testületi ügyeikbe. A pretoriánusok feudális gárdája hatalmasabb volt az uralkodónál. Még a Redl-ügy világméretű botránya sem adott módot Ferenc Ferdinánd főhercegnek, minden erőfeszítése és fáradozása ellenére sem, hogy félretegyen egy neki (nyilván indokolatlanul) ellenszenves ezredest, ellenkezőleg: ezt a tisztet még Lipót-renddel is kitüntették, és tábornoki kinevezésre is javasolták, sőt még a végül is kiharcolt kiselejtezési akciókat sem terjesztették aláírásra a császár elé, és ennek az akciónak tüntetően gyors visszavonása, mihelyt a trónörökösöt meggyilkolták, a túlélők csúfondároskodásának tünik.

A Habsburg-főherceg magatartását természetesen az a düh határozta meg, hogy hatalmával szembehelyezkedett a vezérkar hatalma, gőgjével a palackzöld duplasoros díszatillák gőgje. A vezérkar nem engedte, hogy saját emberei közül bárki is katonai bíróság elé kerüljön: egyetlen hadbírónak sem volt

szabad egyetlen vezérkari tisztet sem elítélni
– ezért következett be Redl öngyilkossága.

Redl ezredes nyilván egyaránt tudott a
hadsereg minden döntő mozgósítási intézké-
déséről, s valamennyi akkori háborús előké-
születről. A klikk tagjainak ugyanis nem vol-
tak egymás előtt titkaik, Redl pedig kénytelen
volt elárulni mindazt, amit csak kívántak tő-
le, ha ugyan pénzhétségből nem adta volna el
amúgy is a legértékesebb híreket. Osztrák-
magyar vezérkari főnök és orosz–olasz–szerb
kém volt. Egyetlen szóval kényszeríteni lehe-
tett.

Bármilyen egyedülállóan tűnik is Redl
esete – valamilyen formában mindig meg fog
ismétlődni.

Mert maguk az államok adják a megbízást
ezekre a bűncelekményekre, amelyeket ma-
guk az államok büntetnek kőfél általi halállal,
az Ördög-szigetre való száműzéssel vagy az
öngyilkosságra irányuló parancssal.

Fodor Ernő fordítása

LEVÉLVÁLTÁS HITLER ADOLFFAL,

avagy
a barna pestis ellen